

Ljubljana, sobota, 10. maja 1952

ŠTEVILKA 19. — LETO XIII. — CENA 15 DINARJEV

Izbeha vsako soboto — Izdaja (takovni konzorci) „Ljudske pravice“ — Direktor konzorcija in odgovorni urednik: Tomo Brejc — Uredništvo: Knafljeva ulica v Dravici, Koprarska ulica 2 — Telefon uredništva št. 59-81-59-89 uprave 52-61-52-63 — Telefon naročniškega oddelka št. 80-20 — Telefon oglašnega oddelka št. 36-35 — Štev. ček računa 504 90321 0 — Mesečna naročnina 60 din, trimesečna 165 din, polletna 300 din, celoletna 600 din — Poštni predaj št. — Tisk: tiskarna „Ljudske pravice“

Ljudska

PRAVICA

GLASILO KOMUNISTIČNE PARTIJE SLOVENIJE

Proletarci vseh dežel, združite se!

IZ VSEBINE:

Mici Leskošek: Pot na ilegalno konferenco

Zdravko Klanjšček: Knjiga o borbah v Sloveniji 1941

Prvomajska parada JLA (slike)

Boris Kidrič: Pogumno in odločno naprejš!

I. M.: Komentar k zakonu o družbenem planu LR Slovenije za leto 1952

Ivan Kreft: O delavskem in ljudskem gibanju v času boja proti Orjunji (Nadaljevanje in konec)

Jakob Kvas: Nekateri problemi okrog tarifnih pravilnikov v kovinski industriji

Dopisi »Ljudske pravice«

MIR: »Nemogoče je ustvariti socializem, ne da bi ustvarili tudi ljudi s socialistično zavestjo« (Ob kongresu učiteljev in profesorjev)

Jože Zupančič: Cankarjeva kandidatura 1907

Egon Tomc: Zunanjepolitični pregled

Pismo iz Trsta: Nekaj predvolilnih slik

C. Š.: Čez Sočo

Dan zmage narodov Jugoslavije

GENERALMAJOR PETER STANTE-SKALA

Sedem let je minilo, odkar so fašistične horde brezpogojno položile orožje pred zavezniškimi armadami. Ves svet, ki se je vojskoval proti fašističnim silam, je upravičeno razglasil 9. maj za dan zmage nad temno preteklostjo. —

je zatekla kapitulacija v Jugoslaviji, obupno upirali našim enotam takrat, ko so njihovi kolegi s prusko pedantnostjo polagali orožje in bojne zastave pod noge vzhodnim in zahodnim armadam. To ni bila samoiniciativa nemških generalov, to je bila smernica njihovih novih gospodarjev. Kakor vsi prejnjši, tako se je tudi ta njihov plan izjalovil, kajti razbile so ga enote narodnoosvobodilne vojske. Pod težkimi in odločnimi udarci naše vojske so bile potlačene in zajete na slovenskem ozemlju preživle enote balkanskega spora z njihovim komandantom von Leerom na čelu. Naša vojska je kljub žilavemu odporu in proti volji zavezniškov prodrla ne samo na stare meje, temveč tudi na meje naših bratov na Koroškem, v Celovcu, Velikovec, na Gosposvetsko polje in do naše modre Soče. Nihče od zavezniškov ni pričakoval, da bo naša slavna Armada, izmučena od dolgih maršev in težkih borb, prehitela njihove motorizirane in spočite enote. Ne glede na žrtve, izčrpanost in obupni odpor nemških in kviljovinskih enot, smo izpolnili našo zgodovinsko nalogo ter osvobodili naše brate na Koroškem in v Slovenskem Primorju. Kri naših borcev je tekla za Koroško, Trst, Gorico in jih tako neločljivo povezala z domovino.

Velikanski je bil prispevek narodov Jugoslavije v skupni borbi proti fašizmu. Velikanske in neprecenljive so bile žrtve v ljudeh in narodnem premoženju za boljšo bodočnost, ne samo narodov Jugoslavije, temveč vsega človeštva. Kljub temu, da smo za skupne ideale dali razmeroma največ žrtev, nismo bili deležni priznanja in skupnega veselja. Narodi Jugoslavije se niso mogli vključiti v to vesplošno veselje, saj so njihovi najboljši sinovi še vedno prelivali kri na severnih in zahodnih mejah naše domovine. Ogorčene borbe so divjale do 15. maja. V njih je še dalo svoja življenja na stotine naših borcev. Ni nam bila podarjena niti ped naše zemlje. Spominjajo se še naši borci, spominja se ljudstvo Koroške in Slov. Primorja srečanja naše in zavezniške vojske po končanih borbah. Izmučena

v neprestanih bojih, z ranjenci v kolonah, z neštevilnimi grobovi svojih dragih soborcev za seboj — to je bila ponosna, Titova vojska. To je bila vojska s fronte, vojska osvoboditeljica naših bratov, ki ji ni bilo žal zamujenega devetomajskega praznovanja. Ta naša vojska se je srečala s paradno vojsko, za katero se je boj že davno končal. Nikdar ne bomo pozabili naših rojakov, ki so kljub tem žrtvam ostali izven meja naše domovine, ki niso bili deležni veselja zmage, na katerega še vedno čakajo, za katerega pa jim je porok močna Titova Jugoslavija.

Delovno ljudstvo širom cele Jugoslavije s ponosom praznuje dan zmage mlade Ljudske republike Jugoslavije. Ponosni smo, ker to ni zgolj zmaga nad fašizmom, kot pri drugih narodih, to je zmaga delovnega ljudstva nad preteklostjo, zaostalostjo, izkoriščanjem, to je zmaga socializma, zmaga Partije in tovariša Tita. Za takšno zmago nam lahko po pravici zavidajo mnogi narodi, ki so bili ogojčani za ves svoj trud in številne žrtve.

Samo 7 let je minilo od zaključnih operacij naše slavne jugoslovanske Armade. V tem kratkem razdobju smo doživeli mnogo preizkušenj, razočaranj in premaganih nešteto naporov. Kot zmagovalci na strani zavezniškov smo morali takoj izpočetka s težkim srcem žrtvovati del našega naroda premaganem. Vodstvo SZ nas je hotelo spremeniti v svojo kolonijo; zapostavljeni smo bili pri delitvi reparacij itd. Vse je bilo preračunano na to, da bi strli

voljo in odločnost naših narodov, da bi omajali vero v našo socialistično stvarnost, da bi klonili in se predali na milost in nemilost nasprotnikom naše svobode, naše socialistične domovine. Enotnost, volja in odločnost naših narodov, iti po poti, po kateri jih vodi naša Partija v boljšo bodočnost, je bila in bo ostala močnejša od vseh naših sovražnikov. S skrajnimi napori delovnega ljudstva uspešno gradimo socializem, krepimo obrambno sposobnost naše domovine, našo ljudsko armado, budnega čuvarja naših meja in miru v tem delu sveta.

Kratko je razdobje 7 let, prekratko da bi pozabili vse zločine fašističnih barbarov. Se so sveži grobovi naših borcev, požgani domovi, upustošene vasi. Mi nismo in ne bomo nikdar pozabili niti odpuštili storjenih zločinov. Zločine odpuščajo samo tisti, ki jih niso občutili na lastni koži. Zato se danes večina zakrknjenih zločincev nekažno-ovno spreha na svobodi, sprejema odlikovanja in nagrade. Spričo take politike ohrabreni zločinci ponovno dvigajo glave, misleč, da je že prišel čas za nove pohode, za ponovna osvajanja, ropanja in požiganja. Motijo se fašistične hijene, a motijo se tudi njihovi gospodarji, če mislijo, da je ta čas napočil. Ne iztežaje svojih okrvavljenih krempljev po naši domovini, kajti brani jo zmagoslavna, v borbi prekaljena Armada, ki slavi dan zmage, a ne dan poraza.

B. Jakac: Komandant Stane (nedovršen portret, delan l. 1944 nekaj dni pred njegovo smrtjo)

Milijonske množice sveta so z nepopisno radostjo sprejele vest o kapitulaciji. Kakor borci na fronti, tako so tudi njihovi svojci v daljnih domovih vedeli, da je konec prelivanja krvi, konec žrtev in trpljenja. Osvajalec sveta je bil vojaško potolčen v ozkih mejah imperija, o katerem je sanjal Velikanski žrtvam, ki so jih narodi skozi štiri leta vojne zavestno polagali na oltar svobode, je bilo zadoščeno. Gigantska borba je združila vse napredne sile sveta v enoten strujen tabor z jekleno voljo, žrtvovati vse za dokončno zmago nad fašizmom. Milijonske množice borcev, ne glede na narodnost, vero, jezik ali polt, so s simpatijami spremljali vsak poraz fašizma na kateremkoli področju in se ga veselili kot svojega lastnega uspeha. Mi smo imeli za časa vojne nešteto prilik prepričati se o tem, čeprav nismo imeli skupne suhozemne fronte; imeli smo svobodno ozemlje v sredi okupirane Evrope, kjer je pristajalo na desetine zavezniških pilotov, ki so bili sprejeti kot bratje in so se počutili med nami kot doma. Med nami ni bilo razlik, vsi smo globoko čutili, da se borimo za pravično stvar, ki mora zmagati, da skupno trpimo, prispevamo skupne žrtve in se bomo tudi skupno veselili naše velike zmage. To so bili ideali, ki so čvrsto vezali fronto antifašističnih sil in ki so zmagali nad fronto temne reakcije. Spominjam se dveh borcev (Arabecev) Junisa in Krima, ki sta 1941. leta avgusta daleč od svojega doma kot nemška ujetnika našla pot med naše borce, kjer sta z otroškim navdušenjem govorila o bratstvu med narodi, o skupni borbi naprednih sil sveta, o skupni zmagi, o skupnem veselju v svobodnem svetu enakopravnih ljudi. Takšnih Junisov in Krimov je bilo na milijone, ki so šli zavestno v smrt z istimi nazori in z istimi željami. Ta dva sta padla med našimi borci, na naši zemlji, ki je edina v svetu uresničila njihove ideale. Mi smo srečni in ponosni, da so želje naših borcev, naših narodov bile istovetne s cilji našega vodstva, Partije in tovariša Tita. To, kar imamo mi, kar smo imeli ves čas borbe, takšne Partije in takšnega voditelja ni imel noben narod na svetu, zato so njihovi ideali ostali še vedno upanje bodočnosti.

Ze med narodnoosvobodilno borbo so prihajale odkrito do izraza tendence, zmanjšati pomen naše borbe in našega prispevka k zmagi nad fašizmom. Vse deklaracije, izdane med vojno od vodilnih sil, so se v praksi razblinile v nič. Naši narodi so vkljub velikanskim žrtvam izločeni pri soodločanju nad premaganim sovražnikom. Naša domovina je bila že med borbo brez naše vednosti in proti naši volji razdeljena med velike sile zahoda in vzhoda kot del njihovega bodočega plena. Stiri letna borba za obstanek civilizacije se je na mah spremenila v borbo za delitev plena. Samo po zaslugi naše slavne Armade in njenega vodstva smo ostali neodvisni. Zato ni slučaj, da kapitulacija nemške oborožene sile pred zavezniškimi armadami ni veljala za našo vojaško. Zato so se nemški generali, ki jih

linških enot, smo izpolnili našo zgodovinsko nalogo ter osvobodili naše brate na Koroškem in v Slovenskem Primorju. Kri naših borcev je tekla za Koroško, Trst, Gorico in jih tako neločljivo povezala z domovino.

V Trstu se je revolucionarno osvobodilno gibanje začelo že v letu 1941, pod vplivom osvobodilnega gibanja v Jugoslaviji in pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije. Posebno množičnost pa je dobilo, kljub silovitemu terorju nemških in italijanskih fašistov leta 1944. V vseh tovarnah, podjetjih, bolnicah, mestnih četrtih itd. so obstojale močne ilegalne antifašistične organizacije, ki jih je organizirala in vodila Komunistična partija. V takem političnem in revolucionarnem razpoloženju vsega demokratičnega, slovenskega in italijanskega prebivalstva in še posebej proletariata, se je junija 1944 tudi dokončno formirala in organizirala Delavska enotnost. Tržaški delavski razred, ki je politično dozorel, je imel za seboj dolge izkušnje razredne borbe proti zasvoženemu fašizmu in italijanskemu šovinizmu, — ni hotel zaostajati za narodi Jugoslavije v borbi za nacionalno in socialno osvoboditev in je pod vplivom njihove uspešne borbe z dneva v dan strnjeval svoje vrste in stopnjeval svoj razredni boj.

Osnovni program organizacije DE je bil: enotni boj vsega proletariata proti fašizmu in okupatorju ne glede na spol, nacionalnost in versko pripadnost ter sabotaža proizvodnje, ki je namenjena okupatorju.

S takim programom je Komunistični partiji uspelo organizirati DE v vseh podjetjih. V tovarni strojev, v topilnici ILVA, v ladjedelnici, v pivovarni DREHER in drugod so bili doma vsi delavci organizirani. V DE so pristopali celo italijanski antifašisti po rajonih izven tovarn, tako pri Sv. Alojziju, pri Sv. Justu, Jakobu in drugod. Z vztrajno propagando je ta organizacija nastala celo v podružnici FIAT, kjer je fašizem računal, da ima samo svoje privržence.

Po nepopolnih podatkih je DE štela nad 25.000 organiziranih članov, pod

Peter Levec:

Privid svobode

(Na Menini planini avgusta 1943)

Tiran poginja! Ura dvanaest bije.
Končano je! Svoboda naj živi!
Domov gre borec in gredeč izmije
ob zarji v rosi z rok si sled krvi.

Nekd' zastrl si je pogled z rokami,
izgnanec gleda svojo rodno vas.
In drugi pa obstal je kot v omami:
iz šolskih oken čuje spet naš glas.

In tisoče se rok je razgibalo,
na kamen kamen dvigajo krepko,
In v prsih teh ljudi je čustvo vstalo —
svobodni pesem bratstva zapojó.

TRŽAŠKI PROLETARIAT JE ZMAGAL PRVEGA MAJA 1945

njenim vplivom pa je bil ves delavski razred in napredno italijansko prebivalstvo Trsta. Na tisoče tržaških delavcev pa je zapustilo tovarne in se vključilo v odrede in brigade IX. in VII. Korpusa NOV in POJ.

V začetku avgusta 1944 je štab IX. Korpusa ustanovil Komando mesta Trsta. Komanda mesta se je nastanila v samem Trstu, čeprav je bil poplavljen z SS, gestapom, italijanskimi fašisti in policaji in vso močjo fašistično drhaljo. Komanda mesta, ki so ji načelovali nekateri preizkušeni partizanski borci, je dobila nalogo, da v Trstu organizira oborožene enote in v primerem trenutku dvigne oboroženo vstajo, prežene okupatorja in upostavi delavsko oblast. Ta naloga ni bila lahka, saj so nemški in Mussolinijevi republikanski fašisti bili pripravljeni z vsemi sredstvi braniti tkz.

srce Rajha pred zavednim tržaškim proletariatom in NOV Jugoslavije. S kakšno skrbjo so to delali, nam potrjuje že dejstvo, da je bilo vsak dan na ulicah centra Trsta okrog 9000 službujočih nemških in italijanskih gestapovcev in vohunov, ki so slehernega sumljivega meščana aretirali, preiskovali, zasliševali itd. Toda ker je Komanda mesta že od vsega začetka sistematično pojasnjevala svoj program delavcem v tovarnah, ji je v nekaj mesecih uspelo pridobiti za program oborožene vstaje na tisoče delavcev in antifašistov.

Štab Komande mesta se je ob takem uspehu in razpoloženju proletariata lotil formiranja delavskih vojaških enot. Postavljeni so bili 4 štabi sektorjev, ki so imeli pod seboj 3-4 bataljone in ustrezno število čet. Tako smo imeli konec 1944. leta že približno

2000 organiziranih delavcev v vojaških edinicah, pred začetkom vstaje pa preko 3000. Štab komande je postavil na vodilna mesta, na položaje komandantov, komandirjev in komisarjev najrevolucionarnejše delavce ne glede na to, ali so Italijani ali Slovenci. Imena mnogih se še danes vrstajo delavcev izgovarjajo s ponosom in spoštovanjem: n. pr.: Matjašič Milan, Gino, Sorta, Sergij, Davorin, Orlando, Birs, Ljuksa, Drago, radio-telegrafist Boris, kakor tudi kurirke: Marta, Anica, Maruška, Darinka in desetine drugih. Štab komande mesta pa so takrat sestavljali: Martin Grajf — Rudi, Komandant, Sumrada Vinko — Radoš, nato pa Stoka Franc — komisar, Cehovin Franc — Rado nam. komandanta, Lipovec Franc — Tine nam. komisarja.

(Nadaljevanje na 2. strani.)

Tanki — udarna pest naše ljudske armade

PRED SESTDESETIM ROJSTNIM DNEM TOVARIŠA TITA

Pot na ilegalno konferenco

Zgodnjega poletnega dne leta 1940 mi je Leskošek Franc - Luka sporočil, naj pridem do njegovega ilegalnega stanovanja, da ga bom spremljala na neko pot. Ob prvem vlitu sva se s kolesi peljala proti Domžalam. Pri vasi Dob sva krenila proti Gorjušam. Kolesi sva spravila pri znanem kmetu Miši v Gorjušah. Nato sva hodila po pobočjih nizkih gričev. Med potjo mi je Luka naročal, naj pazim in si pot zapomnim, da jo bom poznala, ko bo to potrebno.

Najin cilj je bila neka samotna kmečka hiša. Luka jo je hotel videti, če bi bila primerna za partijsko konferenco, ki bi se vršila v kratkem. Ko prideva do omenjene hiše, Luka pripomni: »Ravno prav, seno so pravkar pokosili, v nekaj dneh bo suho in spravljeno in ne bo nobenega človeka blizu.« To kmečko hišo sva si ogledala. Stala je na samotnem kraju in je bila zato kaj pripravna za tako konferenco. Vračala sva se po isti poti.

Cez nekaj dni, bila je sobota, sva v zgodnjem jutru ponovno odšla na pot. Na dogovorjenem mestu v St. Jakobu se nama je pridružil Tone Tomšič. Povedala sta mi, da so meni poverili nalogo, da bom popoldne vodila do samotne kmečke hiše tovariša Tita, Kardelja in Pepco Kardelj, vendar pa ne po poti skozi Gorjuše, ki mi je bila že znana, ampak skozi Ihan. Prvotno sta bila Tomšič in Leskošek mnenja, da ju bom spremljala po tej poti do hiše, da bom popoldne tudi to pot poznala. Ker pa je deževalo in sem bila že vsa premočena, sta mi le pokazala pot in smer, po kateri naj popoldne vodim tovariše, in me poslala domov z naročilom, naj pridem točno ob enih popoldne v St. Jakob v gostilno Pečnik, kjer dobim tovariša Tita in Kardeljeve ter jih vodim do omenjene hiše.

Proti popoldnevu je prišel k meni na dom tovariš Milan Zidanšek. Bil je ves potr. Vprašala sem ga, kaj mu je. Zupno mi je potožil, da bi moral na neko konferenco, ker pa se mu je na poti pokvarilo kolo, je prišel prepozno na zvezo. Vprašal me je, če vem, kako bi se prišel v stik z Luko ali Tomšičem.

Tovarišica Mici Leskošek

Rekla sem mu, da je prišel ravno pravočasno, da ga lahko jaz povedem na mesto, kjer bo konferenca. Zmenila sva se, kje se dobiva, ker sem tudi jaz morala biti pazljiva in previdna, Luka je bil namreč ilegalen in je tudi name prežala policija, da bi ga iztaknila preko mene. Zavedala sem se važne naloge, ki mi je bila poverjena.

Na dogovorjeno mesto sva prišla pravočasno. Tovariši Tito in Kardeljevi so že bili v gostilni, a so sedeli vsak za svojo mizo. Po kratkem pogovoru smo krenili na pot. Povedala sem jim, da po tej poti še nisem hodila, da pa vem za smer in mesto, kamor je treba priti. Tovariši Kardeljevi je bila okolica zelo znana. Tako smo se vsi odpeljali s kolesi proti cilju. V neki gostilni pod hribom smo spravili kolesa in se napotili v breg. Ko smo prišli na vrh, blizu cilja, sem se nekoliko zmedla, ovirala me je tudi megla in spet je rahlo deževalo. Tovariš Tito je takoj opazil moj strah. Bala sem se namreč, da ne bi predolgo tavalila okrog. Natančno me je spraševal za smer. Pokazala sem mu točko, od koder se vidi hiša. Tovariš Tito je takoj razumel položaj. Ko smo hodili že kakih dve sto korakov, nenadoma veselo vzkliznem: »Smo že na pravi poti! V desetih minutah smo na mestu!« Po majhni stranski stezici, ki mi je bila poznana, smo krenili okoli hriba hiše. Tako sem bila srečna, da sama nisem mogla takoj verjeti, la smo res na cilju. Še danes po tolikih letih se živo spominjam, kako sem bila ponosna, da so mi zaupali tako važno nalogo, da smem spremljati tovariša Tita in Kardelja. Prav tako pa se spominjam tudi strahu, ki sem ga občutila, pa čeprav samo nekaj trenutkov, ko nisem vedela, če bom našla pravo pot in mogla izpolniti poverjeno mi nalogo.

Na kmetiji so bili zbrani že vsi delegati. Zakopali so se v sveže seno na skednju, ker so bili vsi premočeni od dežja. Hiša je že bila pripravljena za konferenco. Vsa okna so bila zagnjena z odejami in je moral prav zato vsak bližnji delegat prinesiti s seboj odejo. Skozi okno ni smela prodirati svetloba, čeprav je bila kmetija na samotnem kraju in smo imeli le borno petrolejko.

Kmalu nato se je začela konferenca, ki je trajala do jutra. Kljub temu, da je vso noč deževalo, kar je bilo za konferenco zelo ugodno, smo vodilci stržili na poti, da se ne bi kakšen nepoklicanec hiši približal in motil konferenco. Kuhala sem tudi kavo, da so lahko tovariši po trudopolni poti budno sodelovali pri delu. Po končani konferenci so se tovariši zadovoljni razšli. Vsak je odšel po drugi poti. Tovariš Tito je odšel na postajo Laze. S tovariši Kardeljem, Luko in Tomšičem smo krenili nazaj po isti poti, to je preko Ihana. Med potjo so se pogovarjali o konferenci. Vsi so bili veseli, da je bil tovariš Tito zelo zadovoljen, ker je konferenca dobro uspela in ker je bilo zastopanih največ delegatov iz delavskih vrst. Na to je bil tovariš Tito še prav posebno pozoren.

Bil je sončen dan in ker se ilegalci niso smeli sredi dneva vračati na svoja ilegalna stanovanja, smo do večera počakali ob Savi.

Mici Leskošek

N. Omerza: Kmetija »Pri Judežu« nad Vinjem, kjer je bila konferenca; kmetijo so l. 1941 Nemci požgali

KNJIGA O BORBAH V SLOVENIJI 1941

Pred sedmimi leti so narodi Jugoslavije zmagovito končali štiriletno težko borbo proti okupatorjem. Jugoslovanska ljudska armada je osvobodila zadnji del naše države, obenem pa je tudi končala vojno razdobje svojega razvoja.

Veličina štiriletno narodnoosvobodilne borbe, dalekosežnost in globina družbenih sprememb, ki so se izvršile v tem času v Jugoslaviji, že same po sebi zahtevajo široko in temeljito obdelavo in študij. Da bi omogočil najširšim plastem izkoriščanje pisanih dokumentov, ki so ostali iz tega najpomembnejšega obdobja naše zgodovine, je Vojnogodovinski inštitut Jugoslovanske ljudske armade začel že leta 1949 izdajati »Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni narodov Jugoslavije«. Do danes je objavljeno dokumentarno gradivo iz leta 1941 za vsako republiko v posebnih knjigah, za nekatere republike pa so izšle knjige »Zbornika dokumentov in podatkov« tudi za naslednje 1941 leto. Že v mesecu maju izide v srbohrvaščini prva knjiga dokumentarnega gradiva o narodnoosvobodilni vojni na ozemlju republike Slovenije, ki bo obsegala na 580 straneh obdobje do konca 1941 leta. Predvideno je, da bodo tem knjigam sledile za vsako republiko posebej nove knjige, ki bodo prinašale dokumentarno gradivo za naslednja obdobja vse do zmagovitih zaključnih operacij Jugoslovanske ljudske armade meseca maja 1945.

Prva knjiga VI. dela »Zbornika dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni narodov Jugoslavije«, ki obravnava borbe v Sloveniji 1941, obsega izbor najvažnejšega dokumentarnega gradiva iz naših in okupatorskih

virov. Dve sto dvaindvajset v tej knjigi objavljenih dokumentov, ki so se ohranili in ki jih hranijo Muzej narodne osvoboditve v Ljubljani, Vojnogodovinski inštitut Jugoslovanske ljudske armade v Beogradu in druge arhivske ustanove, nam dajejo obilico podatkov o slovenskem obožroženem uporu, o akcijah in borbah prvih partizanskih čet in bataljonov, razvoju vseljidske osvobodilne gibanja, organiziranega v Osvobodilni fronti pod vodstvom Partije, in o neštetihi bojih in spopadih z okupatorji po Sloveniji. Dokument št. 34, poročilo pokrajinskega komiteja KPS za severno Slovenijo iz septembra 1941, ko poroča o akcijah stajerski partizanov, n. pr. takole opisuje boje Pohorske partizanske čete:

»17. IX.

d) Napad na kočjo na Klopnem vrhu, ki jo je bila zasedla žandarmerija in Gestapo. Prišlo je do spopada na odprtem ozemlju, ker je žandarmerija odkrila načrt. Boj je trajal 2-3 ure, morala in držanje čete 23 mož odlično; na mestu je padlo 7 žandarjev, več pa je bilo tekož ranjenih, od teh je en oficir čez dva dni umrl v bolnici.

Zandarji pobegnili, pustili enega težkega ranjenca na bojišču. Partizani so ga obvezali in mu nudili prvo pomoč. — Nato so kočjo izpraznili in zažgali...

»18. IX.

e) Napad na kočjo na Pesku. Zand. posadka pobegnili brez boja. Izpraznjeni kočje. Pomoč pri pospravljanju lastnine oskrbnika in gostov. En gost prostovoljno dal 160 RM. Kočo nato zažgali.

V dokumentu št. 42 je pisec članka »Partizani — jeklena pest slovenskega naroda«, ki je bil objavljen v organu Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet »Slovenski partizan« št. 1 iz oktobra 1941, zapisal preproste besede, katerih pomena se zavedamo v polni meri prav zdaj, ko so minila leta novih preizkušenj:

»Po dolgih stoletjih nastaja iz našega klenega naroda samostojna slovenska armada, ki bo s svojim pogumom in s svojo krvjo za vso bodočnost potrdila pravico našega naroda do svobodnega življenja. Partizanske oddelke, temeljne kamne lastne slovenske obožrožene sile, je rodila zavest, da nam svobode nihče ne bo podaril, da si jo moramo priboriti...«

Partizanski oddelki, to so oborožena sila slovenske Narodnoosvobodilne fronte, to so naši prvi borci, ki so zapustili dom, pograbil za puško in šli v gore in gozdove, da od tam gredo braniti svobodo, čast in ponos našega naroda. Dvignili so se pod Triglavom, v Jelovških gozdovih, pod Kamniškimi planinami, na Pohorju, ob bregovih Save, na Krimu, pod Snežnikom, ob Soči...

Osnovno jedro Osvobodilne fronte tvori delovno ljudstvo, to je tista večinska plast slovenskega naroda, ki je v naši politični preteklosti bila odrinjena od vodstva javnega življenja. Iz te plasti se pretežno mobilizirajo tudi partizanski oddelki. Ravno v tem je poročstvo za uspeh. V dokumentu št. 66, v članku pod naslovom »Edina pot«, ki je bil objavljen v organu izvršnega odbora Osvobodilne fronte, je gornja misel podčrtana še ostreje:

»Slovenel smo torej postavljeni pred alternativo, ali življenje ali smrt. Ali se upreti nemškemu barbarstvu in italijanskemu hinavstvu, ali pa se zazibati v smrtno stanje ter se radovoljno izročiti rablju v roke. Tretjega izhoda ni. Nikdar slovenske roke niso zapisale usodnejših stavkov: dejansko odločujemo o svojem obstoju in z njim vred o novi človeški vsebini Slovencev.«

Iz vsake, navidezno mrtve strani teh dragocenih dokumentov — spomenikov junaške dobe borbe za svobodo — diha in žari revolucionarna vsebina osvobodilnega gibanja, predanost in požrtvovanje partijcev, aktivistov, vseh borec za svobodo, diha novi slovenski človek.

Drugi del knjige prinaša izbor ohranjenih dokumentov nemških in italijanskih okupatorjev. Ko čitamo te dokumente »prinašalcev« italijanske in nemške tiskaršne »kulture«, ki so jo — kot je najbolje razvidno iz dokumentov o

Cehovin Rado

(Nadaljevanje na 7. strani)

N. Omerza: 8 poti na Judežovo kmetijo

Tržaški proletariat je zmagal prvega maja 1945

(Nadaljevanje s 1. strani)

Toda to delavsko revolucionarno vojsko je bilo treba izvežbati in oborožiti. Tudi za to nalogo, se je Komanda mesta posluževala izkušnji naše Partije in NOV s tem, da je treba orožje trgati iz rok sovražniku in z njim oboroževati delavce. Formirane so bile povsod udarne grupe, ki so napadale v samem mestu sovražnikove patrulje, manjše postojanke in posamezne oborožene vojake in fašiste, jim odvzemale orožje ter jih izročale našim četam. Te grupe so bile najbolj aktivne in borbene v Barkovljah in pri Sv. Ivanu. Vodila in vzgajala sta jih tov. Milan in tov. Gino. Na ta način nam je uspelo oborožiti 3000 naših partizanov-delavcev. Kako so delavci hranili orožje v tovarnah in izven njih, je težko opisati. Resnica je, da ni bilo niti eno skladišče orožja odkrito od sovražnika in da je bilo redno pregledano, čisteno in mazano. Orožje je pošiljal tudi IX. korpus.

Da bi se delavska vojska izvežbala za končni obračun z okupatorjem in fašizmom, se je Komanda mesta posluževala raznih načinov vežbanja. Čete in bataljoni so dobivali nalogo, da se ob določeni uri pojavijo v določeni ulici v mestu, enkrat brez orožja, drugič z orožjem pod plaščem, tretjič da izvršijo napisano akcijo, napadejo sovražno patrolo, razširijo vesti o borbi v Jugoslaviji itd...

Vzporedno s tem so te jedinice vršile tudi večje akcije: n. pr. spopad z močnejšo patrolo v Via Majolika. V Via Guardiella je zloglasna Culottijeva policija obkolila hišo, kjer je bil shranjen naš arhiv, tehnika in orožje. Skupina delavske mladine Sv. Ivana je vdrla v hišo in odnesla ves material, ki je bil ogrožen. V Via Massimo D'Azeglio je sovražnik skonciral v neki veliki garaži kamione in gorivo, ki je bilo namenjeno na Trnovo kot ojačenje edinicam X Mas, ki so sodelovale v ofenzivi proti IX. korpusu. Mladinski četi Sv. Ivana je bil dan nalogo, da je treba garažo napasti in sezgati. Akcija je bila odlično izvršena, toda nepredvidene okoliščnosti so terjale štiri naše žrtve, ki so jih Nemci obesili na požgano garažo. Nemci so poleg goriva in kamionov zgubili tudi dva SS-ovca v spopadu z delavsko četo. V tej akciji je prvokrat z

orožjem nastopila proti tržaškemu proletariatu takratna mestna policija »Guardia Civica«, ki jo je organiziral takratni prefekt Coceani in ki bi po načrtih takratnega in današnjega Trsta in Trstu morala postati gospodar Crna in sporazumno z Nemci sprejeti oblast od okupatorja in jo izročiti fašistični in italijanski šovinistični bandi v Trstu.

Seveda se je gospoda okrog CLN temeljito uračunala, ker ni računala s silo in enotnostjo tržaškega proletariata in še manj s silo Jugoslovanske armije, ki je z bliskovito naglico osvobodila Trst ter v teh krajih zadala smrtni udarec Hitlerjevimi in kolaboracionističnim hordam še preden so lahko izvršile ta načrt. Takih in podobnih akcij je tržaški proletariat izvršil nešteto. Zato je tudi težko opisati teror, ki ga je izvajal nemški in italijanski fašizem nad njim. Z dneva v dan so se množile aretacije, zasilševanja, mučenja, obešanja in seziganja živih antifašistov v zloglasnem krematoriju »Rizarnik«. Padel je Milan, Aldo, De Rosa, Domini, Jaka in še mnogi drugi junaki.

Toda značilno pri vsem tem je, da so ti junaki, ki jih je vzgajala KPJ, po vzgledu poznanih in nepoznanih herojev komunistov in partizanov v Jugoslaviji, bili mučeni in umirali, ne da bi izdali ilegalne organizacije ali posamezne vodilne in ostale aktiviste, ki jih je Gestapo že mesece brezuspešno iskal. Nasprotno, vsaka žrtev je stopnjevala zavest borečih se delavskih in antifašističnih množic ter vlivala strah in trepet v vrste fašistov.

V taki situaciji so se bližali odločilni dnevi. Nemške armade so konec aprila 1945 v Severni Italiji kapitulirale. Proti enotam IX. korpusa in IV. armije JA so se pa še vedno srdito borile. Komanda mesta je sklenila dvigniti oboroženo vstajo. V noči od 26. na 27. aprila je bil sklican v Boljuncu pri Trstu sestanek stabov vseh bataljonov sektorjev in čet. Skozi nemške in italijanske straže je na ta odločilni sestanek prišlo okrog 50 komandantov in komisarijev. Razložena jim je bila politična situacija in predložen načrt za oboroženo akcijo. Določeni so bili tudi kraji, kjer se bo takoj nastanil štab Komande mesta ter štabi sektorjev zaradi zveze v teku borbe. Dogodki so se začeli razvijati z bliskovito naglico. Kurir je prinesel vest, da so Nemci predali oblast CLN-u, da se nemška vojska upira

SS-u in se druži s silami CLN, da je Culotti pobegnul s svojo zloglasno policijo itd. Ob tej situaciji je bilo treba začeti akcijo. Se isti dan so delavci začeli zasedati tovarne in razoroževati nemške kolaboracioniste. IX. korpus je poslal depešo »Pričnite z vstajo, enote IX. korpusa in IV. armije so v neposredni bližini Trsta.« Vest je takoj prodrla v tovarne in v vse mestne četiri. Telegrafist Boris, ki je osem mesecev prebil s svojo postajo pri »teitke« v Via Costalgua, vsak dan sprejemal novice o uspehih enot JLA in nam jih posredoval iz svojega skrivališča, je bil ves iz sebe od veselja ko nam je dešifririral in sporočil tako važno in pričakovano novice.

Začelo je pokanje, najprej na periferiji nato vedno bliže centru. 30. aprila je sovražnik, ki je bil potisnjen iz okoliških postanj v center, poskušal s silovitimi protiofenzivnimi akcijami potisniti naše enote nazaj. Toda enote Komande mesta, navdušene nad svojimi že doseženimi zmagami, so sprejele gestapovske in SS-esovske oddelke z zdeljenim avtomatičnim orožjem. Z drznimi nastopi so razorožile vse kvizlinske formacije, Guardia Civica, X Mas, Brigate nere, Questuro, Financo ter na tisoče nemških vojakov. Osvobodile so skoraj vse rajone okrog centra Trsta, tovarne, univerzo, rajdsko postajo, kazarno pri Sv. Jakobu, zloglasno Rizarno in celo občinsko in prefekturno palačo na velikem trgu v centru. 30. aprila so nato najprej prodrle v mesto XVII in XIX. brigada IX. korpusa, nato pa še prve enote slavne IV. armije, ki so s srditimi sunki razbile še preostale utrjene postojanke, ki jih je branil Gestapo in SS; kot so svetilnik v Rojšanu, grad Sv. Justa, blok v Barkovljah, glavni kolodvor, predor na trgu Goldoni itd. Drugega maja zjutraj pa še Tribunal (sodno palačo), kjer ni bilo mogoče drugače pregnati zakrknjenih SS-esovcev, zabarikadiranih v kletih palače kot s pomočjo vode, ki so jo tržaški gasilci ob sodelovanju in zaščiti enot IV. armije pridno pošiljali v utrjene kleti.

Trst je bil svoboden. Neposipno je bilo navdušenje Tržčanov. Vse mesto je bilo na ulicah, s solzami v očeh je prebivalstvo pozdravljalo osvoboditelje. Mimo morja množice Trsta, ki je bil zavil v rdeče, italijanske in slovenske zastave s peterokrato zvezdo, so tu pa tam klavno pešali tisoči premaganih razoroženih Nemcev in njihovih italijanskih republikanskih pajdašev. Ni jih bilo več spoznati, da

so to večerajnji predrzni krvavi oblastniki.

Zavezniški divizijski general, komandant novozelandske divizije, ki je 2. maja vkorakala v osvobodjeni Trst (kjer ni imela več kaj iskati) je po neuspelih poskusih prevzema oblasti, moral naprositi Komando mesta, naj odredi njegovim edincem kraj namestitve in park za motorizacijo, nato pa pod silo dokazov in razpoloženja Jugoslovanske armije in tržaškega prebivalstva, pohvalil herojstvo Jugoslovanske armije in zatrdil, da samo njej pripada pravica oblasti v Trstu.

O CLN-u ni bilo duha ne sluha, ker je njegove enote, ki so jih sestavljali kvesturini, karabinerji, finančarji, guardia civica, X mas itd., pregнал in razorožil že v prvih dneh borbe tržaški proletariat.

1. maj 1945. leta, je bil za tržaški proletariat, za vse demokratične množice Trsta največji praznik v zgodovini Trsta.

Samo 40 dni so odmevali koraki tržaških delavcev po hodnikih in sobah občinske palače. Delavci so si ob podpori Jugoslovanske armije priborili oblast, tisto ljudsko oblast, ki je bila sposobna z vso energijo in v najkrajšem času premagati gospodarske in druge prve težave v mestu ter opustošeni in izropani okolici. Vzpostavljeno je bil promet, organizirana prehrana sestradanega prebivalstva, obnovljena luka, zaropotali so stroji v tovarnah, skratka delo, življenje se je razmahnilo svobodno, sproščeno kot še nikdar...

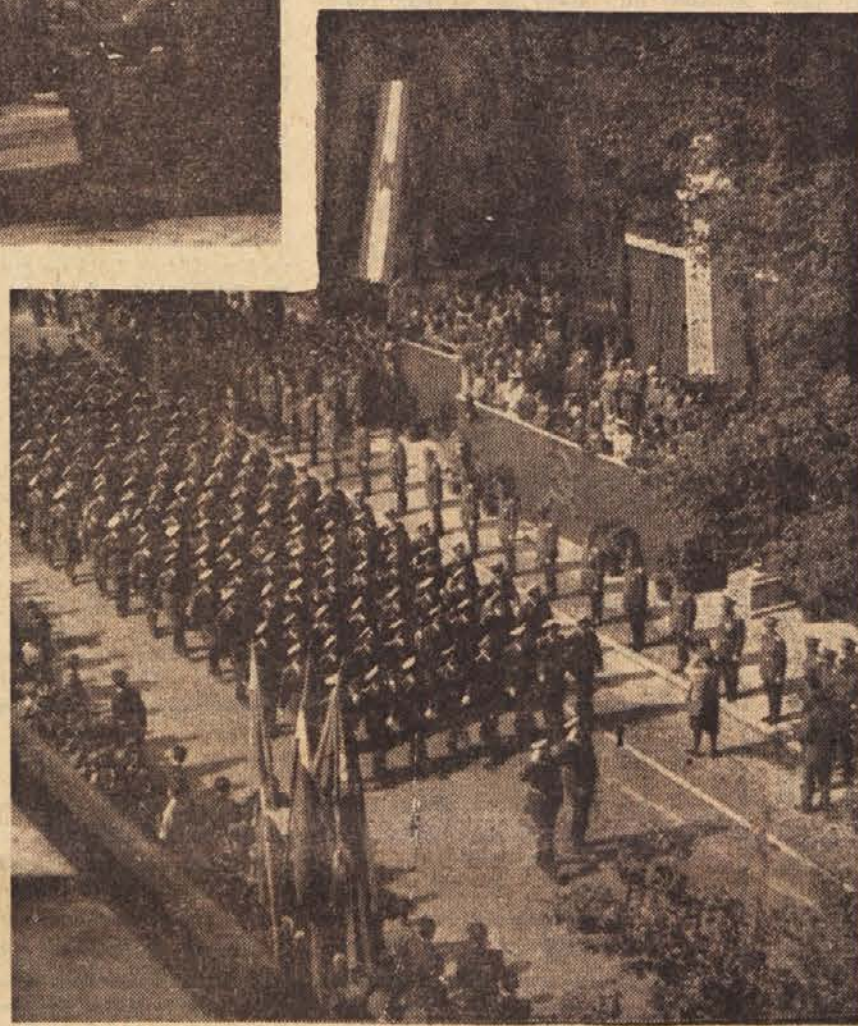
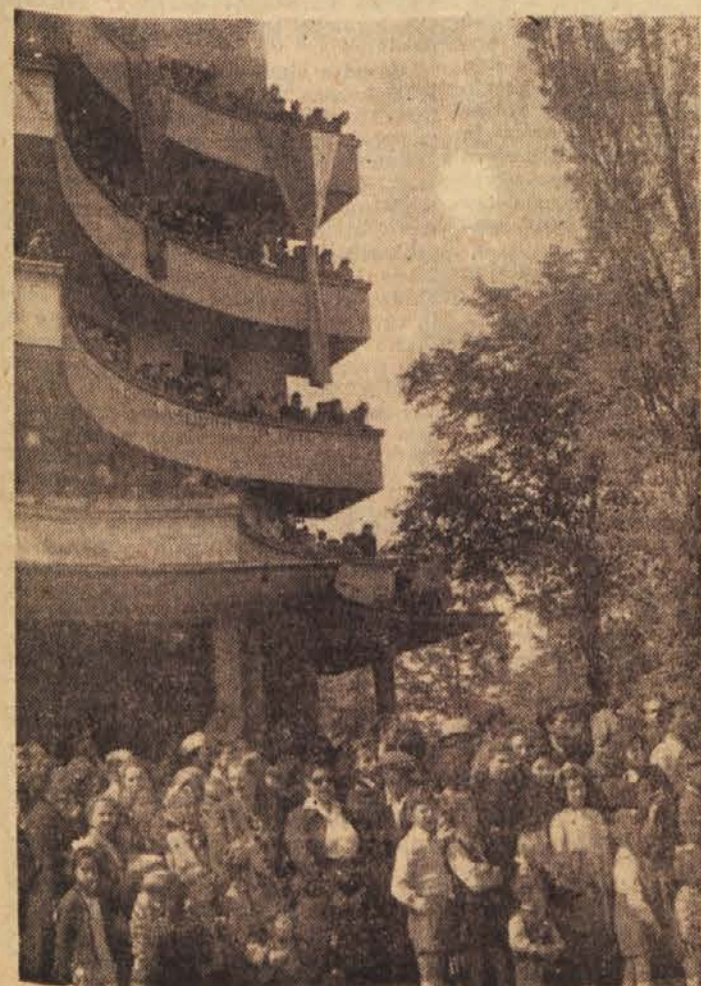
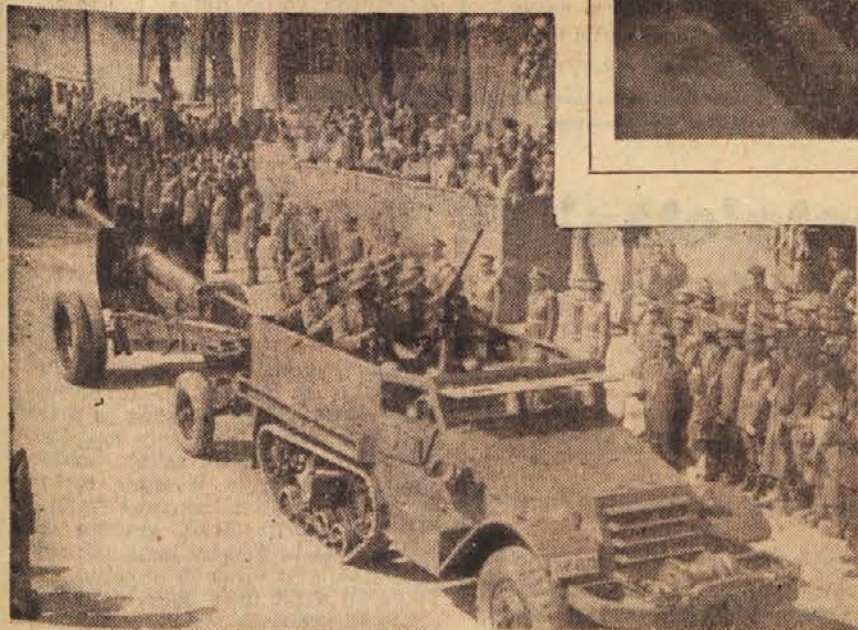
Nato je prišel 10. julij in z njim vse posledice. Zavezniki v vojni s Sovjetsko zvezo na čelu, so izdali svojega zaveznika, vsilili tržaškemu delavstvu šovinistično in iredentistično italijansko oblast in s tem ustvarili pogoje, da se pravkar poraženi fašizem zopet rehabilitira prav v Trstu. Dogodki zadnjih časov to še posebej potrjujejo. Tržaški proletariat, ki ga je trenutno uspelo prevariti vodstvo kominforma, danes zopet spoznava, kdo so njegovi zavezniki in kdo sovražniki. Ni skoraj delavca in delovnega človeka v Trstu, ki ni posebno v zadnjih tednih zopet prišel do spoznanja, da je njegov zaveznik le socialistična Jugoslavija in jugoslovanski narodi.

Ta zavest in spomin na zmago 1. maja 1945. leta mu bo dala novih moči v borbi proti ponovno nastopajočemu fašizmu in iredentizmu ter proti izdajalskim kolvodjem kominforma.

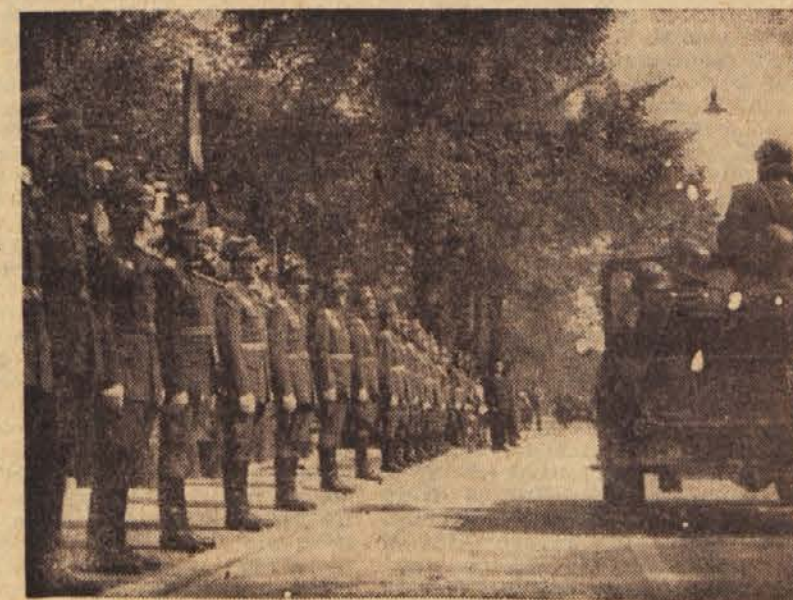
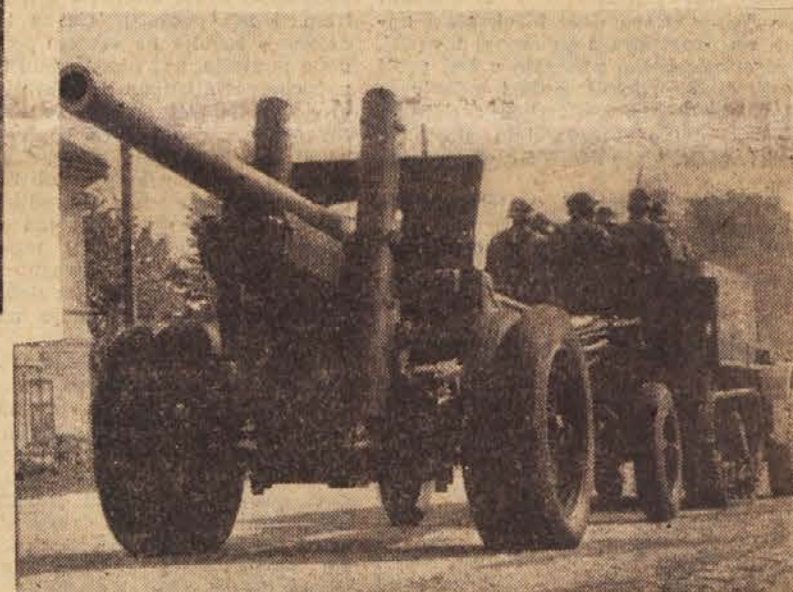
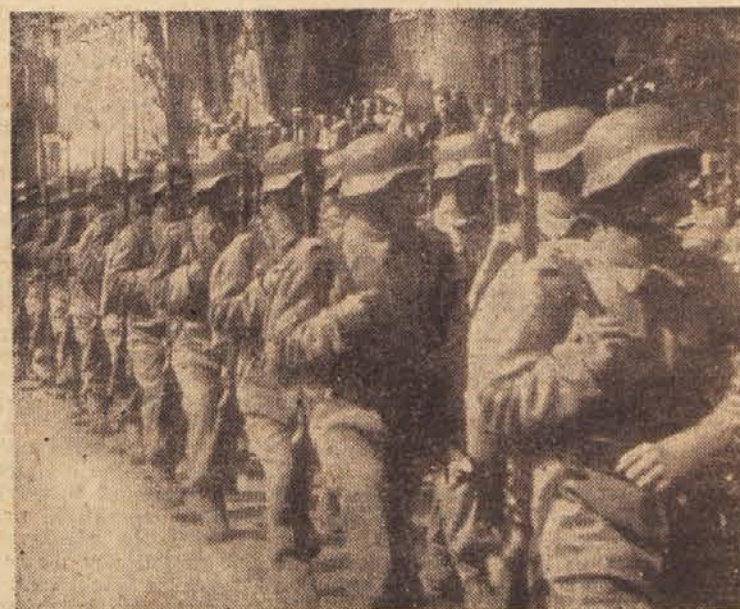
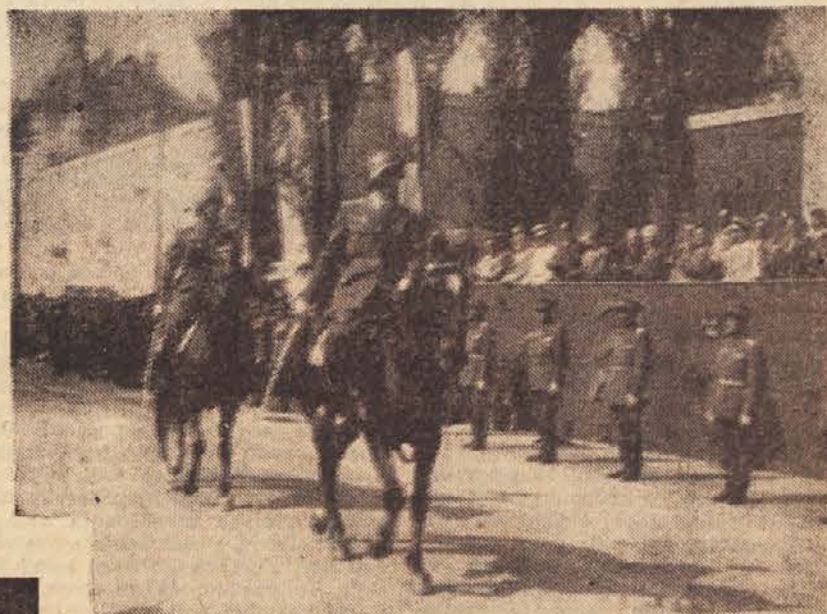
Naša Armada je sposobna ubraniti svobodo in neodvisnost naše domovine

Ko smo Prvega maja gledali borce naše Armade strumno stopajoče v dolgih vrstah, veselih obrazov in ponosnih pogledov, so tudi nam srca še močnejše zaigrala. Saj so nam lahko! Naša Armada je zrastle iz ljudstva, se krepila in razvijala ter dosegala zmago za zmago; osvobodila je našo domovino, se še bolj utrdila, da je danes to kar je — močna in moderna, armada nezlomljive volje. Pel je zanosni korak borcev, druga za drugo so prihajale enote: pešci, planinci, letalci, motorizirani oddelki, vse do velikih tankov. Vsaka enota je bila sprejeta z navdušenim pozdravom, cvetjem, vsaki je veljal naš skupni klic: Zivela naša Armada! Ta Armada ne živi nekega posebnega življenja; ona je samo del nas in z našo močjo, z močjo naše domovine raste tudi njena moč.

Po vsej naši domovini je bil Prvi maj nadvse veličastno proslavljen. Iz leta v leto je bolj naš, zdi se nam, da se spreminja. In res! Za nas postaja ta dan praznik socializma. Prišlo je že v navado, da se naš delavec ozre na prehojeno pot si začrta novih nalog. Vsak Prvi maj nam vlije še več moči, saj nam kot praznik delovnega ljudstva vsega sveta kaže nepremagljivo silo proletariata, ki v boju za pravice delovnega ljudstva raste z dneva v dan. V našo domovino, prekaljeno v zmagoviti revoluciji, ima uprte oči vse napredno človeštvo. Prvi na svetu uresničujemo stoletne težnje izkoriščenih. Naši delavci so gospodarji v svojih tovarnah, sami odločajo in tudi sami uživajo sadove svojega dela. Veličastne napore pri premagovanju težke dediščine preteklosti, odstranjevanju zaostalosti in graditvi nove socialistične industrije prenaša naše ljudstvo vedrega čela, zavedajoč se, da mu tega, kar je ustvarilo s svojimi žulji, ne more nihče ukrasti, saj stoji na straži domovine in socializma njegova močna in v krvavi revoluciji prekaljena Armada

Ob veličastni paradi Jugoslovanske Ljudske Armade smo prav gotovo šli v mislih tudi nazaj, na dneve njenih zadnjih borb, na dni slavljenja največje zmage naših narodov. Petnajstega maja bomo praznovali sedmo obletnico dneva zmage. Primerjali smo tiste dni z današnjimi, takratno armado s sedanjo — ali nismo ugotovili neverjetnega razmaha! Tista v štiritletni borbi izmučena vojska je znala obračunati s pohlepniimi tujci in jih pognati čez naše mejnike. Po sedmih letih mirnega razvoja, ko je skovano med njenimi borci tako močno bratstvo, ko ti borci dobro obvladajo vojno tehniko, ko je Armada najmodernejše opremljena, bo znala braniti naše meje. Pred sedmimi leti, prav Prvega maja, je naša Armada osvobodila Trst. Pred njo so bežali Nemci, Italijani in kvislinci z vseh strani Evrope. Danes pa prav tisti, ki so bili najhitrejši pri bežanju, ponovno modrujejo o pohodih v tuje zemlje. Istra, Dalmacija, Crna gora jim diše. Narodi Jugoslavije, njihova Armada svetujeta naj se ne spuščajo v take podvige. K slikam: General major Radoslav Jović (slika desno od zgoraj navzdol) in narodni heroj polkovnik Jože Klanjšček-Vasja na čelu parade. General major Jović je pred parado raportiral predsedniku vlade in sekretarju CK KPS tovarišu Mihi Marinku. — Mimohod pešadije pred častno tribuno. — Težko motorizirano topništvo so gledalci navdušeno pozdravljali. — Lahko topništvo. — Častna straža oficirjev JLA pred tribuno; mimohod motoriziranih enot so začeli motoristi in lahko vojaški avtomobili. — Težki mitraljezi. — Vzdolž cest, kjer je korakala Armada, so tisoči Ljubljancov in okoličanov pozdravljali svojo vojsko. Tudi vsi balkoni in strehe so bile polne ljudi (levo). — Letalci pred častno tribuno zgoraj. — Težki motorizirani top s posadko. — Poloklopní avtomobil s protiletalsko strojnico (zgoraj)

Pogumno in odločno naprej!

BORIS KIDRIČ

Delavski razred in delovno ljudstvo Jugoslavije praznujeta letošnji Prvi maj sredi razmaha boja za novi gospodarski sistem in nove družbene odnose. Prav ta boj, t. j. boj za največje socialistične pridobitve, dosegljive na dani stopnji razvoja — a te naše pridobitve so za zdaj edinstvene v svetovni zgodovini — daje letošnjemu prvemu maju, tradicionalnemu prazniku proletariata, v naši deželi poseben pečat. V novih družbenih odnosih, t. j. v dejanskem delavskem upravljanju podjetij, si bodo v bližnji bodočnosti v družbeni vrhni stavbi utrlj pot sveti proizvajalcev. Ta edinstvena pridobitev socialistične demokracije je za ljudske odbore že uzakonjena, kmalu pa bo postala stvarnost ne le v ljudskih odborih, marveč tudi v ljudskih skupščinah republik in v Zvezni skupščini.

Novi družbeni odnosi v naši deželi ne postajajo samo neposredna družbena stvarnost, marveč s svojo živo prakso hkrati dokazujejo, da se v njihovem okviru bolje in pametneje gospodarja in da postaja življenje lepše.

Je pa marsikaj, kar zavira popolni razmah in nadaljnji socialistični razvoj novega gospodarskega sistema.

V državnem aparatu, ki pripravlja in uresničuje državne gospodarske ukrepe, imamo n. pr. okostenele birokratske nazore, ki se jih posamezni tovariši zelo težko otresejo. Daleč smo od tega, da bi brez potrebe zabavljali na lasten državni aparat. Nasprotno, dobro vemo, da je v najtežavnejših obdobjih našega gospodarstva, ki so vsekarer za nami, nosil skrupaj z delavskih razredom na svojih ramenih silna bremena, in relativno slabo nagrajevan plačuje s svojimi živci in nadurnim delom razne iz objektivnih vzrokov neuravnotežene bilance, skozi katere se je prebijalo naše gospodarstvo. Ta aparat smo zmeraj branili in ga bomo tudi v prihodnje branili pred reakcionarnimi napadi, ki z zlonamerno »kritiko« tako objektivnih težav, kakor tudi raznih subjektivnih napak skušajo minirati linijo Partije in socialistični graditev dežele. Zavedamo se tudi, da je najboljši del državnega aparata dobro razumel linijo Partije in na njeni podlagi v svoji delovni praksi odkrival tudi vrsto novih, za zdaj že premalo obdelanih in neobjavljenih teoretičnih rešitev.

Takšno objektivno priznanje državnemu aparatu pa si ne sme zatiskati očel pred določeni dejstvi. Vsekakor je dejstvo, da se prav zdaj, ko mora novi gospodarski sistem najodločneje obračunati z oblikami in metodami minulosti, pri posameznikih in aparatu neverjetno žilavo drže birokratski nazori, na drugi strani pa mnogi tovariši, ki sicer nesebično posegajo v boj proti birokratizmu, dokaj počasi odkrivajo nove, novemu gospodarstvu sistemski ustrezne oblike svojega dela, zlasti pa počasi spreminjajo svoje rutinirane nazore.

Nobenega dvoma ni, da je treba birokratskim nazorom, ki se še niso preživeli, napraviti konec. Novi gospodar-

ski sistem to neogibno zahteva. Ta sistem ne more živeti in se razvijati, dokler imamo birokratske ostanke. Ali eno ali drugo. Seveda, birokratski ostanke v glavnih posameznih ljudih nikoli ne bodo mogli zavreti razvoja novega gospodarskega sistema, škoda pa je, da zmožni in drugače pošteni ljudje, če gledamo s stališča njihovega lastnega razvoja, trošijo svoje sile za povsem propadajočo stvar, t. j. za preživele oblike in metode dela.

V našem praktičnem gospodarskem življenju moramo zdaj smelo in odločno biti boj v treh osnovnih smereh.

Prva smer je antimonopolistična smer. Odraviti moramo monopol, kjerkoli se je vgnezdil, razen če je monopol socialistične države edino učinkovito sredstvo v boju proti privatni špekulaciji. Pogosto pa monopol opravičujemo z razlogi, ki že na prvi pogled niso sprejemljivi.

V zvezi z bojem proti monopolizmu tako v njegovi sedanjih oblikah kakor tudi glede novih bodočih pogojev je treba pravilno postaviti tudi vprašanje spajanja, združevanja podjetij. Socializem seveda ni proti združevanju. To bi bilo konec koncev tudi antisocialistično. Toda novi gospodarski sistem postavlja glede združevanja naslednje pogoje. Prvič, združevanje mora ustrezati gospodarskim koristim samih podjetij. To pomeni, da ne more biti rezultat kakršnih koli izmišljenih v državnem aparatu, marveč mora biti prostovoljno, na podlagi spoznanja lastnih potreb. Kjer pa koristi socialistične skupnosti zahtevajo določene obvezne oblike združevanja, do katerih sicer ne bi prišlo, je treba to urediti z zakonom oziroma vsaj z izrecno uredbo vlade. Drugič, združevanje ne sme likvidirati ne gospodarske samostojnosti podjetij, ne socialistične demokracije, t. j. delavskih svetov posameznih združenih podjetij. Združevanje naj torej stvarno pomeni upostavitve skupnih servisov, laboratorijev, tehničnih služb itd. Seveda lahko poseže do določene mere tudi na področje ožje uprave, kolikor to zmanjša proizvodne stroške, poveča zaslužek in akumulacijo, kolikor takšna združitev posameznih upravnih poslov ne pomeni podreditve posameznih podjetij, marveč samo njihovo cenejše poslovanje, denimo s skupnimi knjigovodji, s skupnimi inženirji, specialisti in podobno, aparat, ki nastaja na temelju takšnega združevanja, nikakor ne sme postati nov naredbodajalec delovnim kolektivom, marveč lahko funkcija samo kot servis združenih podjetij, njihovi člani pa kot uslužbenci teh podjetij. Če se ta servis dejansko razvije na svojem področju v novo podjetje, naj hkrati dobi tudi sebi ustrezne socialistično-demokratske pravice. Četrto, preprečevati je treba združevanje z namenom, da se doseže kakršen koli monopolni položaj glede na notranji trg. S pravilno politiko dajanja obratnih sredstev in kreditov lahko takšno izmalitje večinoma avtomatično preprečimo. Razen tega pa je treba vsako združitev obvezno registrirati pri ljudski oblasti, da dobi ta populni vpogled v poslovanje združenih podjetij.

Druga smer, v kateri je treba zdaj biti boj, so napor za čim večji avtomatizem in uresničevanju vsega tistega, kar posameznim delovnim kolektivom nalagajo v imenu družbene skupnosti družbeni plani. Dalje, novi gospodarski sistem moramo tako izpopolniti, da bo med družbenimi plani in samostojnim gospodarjenjem naših socialističnih podjetij čim manj pravnih ukrepov. Prizadevati si moramo, da bomo upravne ukrepe dejansko skrčili na nič, razen glede ključne kapitalne graditve, ki je še zmeraj zelo napeta in zato zahteva določene prisilne ukrepe.

Tretja smer je sistematična krepitve vloge naših odborov. Novi gospodarski sistem ne-

ogibno zahteva svoj lastni razvoj v smeri Marxovih komun. Če bi ta razvoj zaviral, bi zavrl tudi samo graditev socializma. Seveda, letos so pogoji za takšen razvoj še skromni, kajti ključna kapitalna graditev sedanje vrste požira ogromen del akumulacije. Prihodnje leto pa bomo s pogojem, da bomo ključno kapitalno graditev v njenem gradbenem delu letos zaključili, že dali znaten del akumulacije na razpolago družbenim planom ljudskih odborov, t. j. dejansko komunalni asociaciji neposrednih proizvajalcev. Ze letos pa moramo okrajše, mesta in mestne občine pripraviti na njihovo veliko vlogo, ki jo bodo imeli v gospodarstvu v bližnji bodočnosti. Z daj je treba pošiljati v gospodarski aparat ljudskih odborov visoko kvalificirane ekonomiste, ki bodo ljudskim odborom in večjim proizvajalcem omogočali analize gospodarskega dogajanja.

V svoji sedanjih oblikah novi gospodarski sistem prav izhaja iz starega. Bilo bi povsem navno, če bi pričakovali, da se pojavlja »izčističen«, t. j. prost vseh sledov svojega administrativnega predhodnika. Takšna, v bistvu idealistična domneva, bi privedla na eni strani do zanikanja kontinuitete v našem razvoju, na drugi pa do glorifikacije sedanjih oblik novega gospodarskega sistema, do njegove preobrazbe v recept in univerzalni kamen modrosti, v »dokončen« in »večno« socialistično resnico... Ker pa »dokončen« in »večnih« resnic ni, oziroma ker se v nadaljnjem razvoju neogibno pokažejo kot reakcionarna usedlina minulosti, bi nekritični odnos do novega gospodarskega sistema že zdaj porajal in nosil v sebi klice konzerviranja njegovih prvotnih oblik, t. j. birokratskih ostanov in njem. Razen tega ne gre zgotj za birokratske ostanke v novem gospodarskem sistemu, marveč gre tudi za perspektive likvidacije sledov splošnega kapitalističnega drobovja (blagovne proizvodnje), iz katerega je novi gospodarski sistem vzklikal skupaj s svojim birokratskim predhodnikom.

Nenehoma moramo preverjati oblike in odnose, ki jih upostavljamo, njihov medsebojni učinek in težnje njihovega nadaljnega razvoja. Vse to je treba teoretično analizirati in zmeraj iskati tisto rešitev, ki utira pot nadaljnji graditvi socializma.

Naš ekonomistom se torej odpira tudi široko področje teoretičnega dela. In v tem pogledu — pogumnoje in odločneje naprej.

(Izvečki iz članka za revijo »Ekonomski politika«.)

Komentar k zakonu o družbenem planu LR Slovenije za leto 1952

Temeljni proporcji Zakona o družbenem planu Ljudske republike Slovenije, ki je bil sprejet na II. izrednem zasedanju Ljudske skupščine LRS dne 29. aprila 1952, so rezultat temeljitega razpravljajanja in diskusije delovnih kolektivov v teku letošnjega leta. Samo z njihovim neposrednim sodelovanjem je bilo možno sestaviti družbeni plan, ki na eni strani omogoča kljub neugodni gospodarski situaciji v svetu in agresiji, ki ogroža našo državo, nezmanjšani življenjski standard delovnih ljudi, na drugi strani pa dovršitev gradbenega dela ključne kapitalne graditve in sredstva za povečane potrebe narodne obrambe.

Samo v industrijski proizvodnji se je akumulacija povečala na osnovi predlogov delovnih kolektivov od 58 milijard, kar je bilo izračunano po lanskoletnih kalkulacijah, na 76 milijard, ki so izkazane v družbenem planu. Ze samo ta primerjava jasno kaže velikansko vlogo, ki so jo imeli delovni kolektivni pri odkrivanju rezerv, štednji in povečanju produktivnosti dela. Vloga delavskih svetov in celotnih delovnih kolektivov, ki so na uspehu podjetja neposredno zainteresirani, je s tem prišla popolnoma do izraza, obenem pa se je s tem potrdila tudi pravilnost novega sistema gospodarjenja.

Zakon o družbenem planu LR Slovenije vsebuje tiste osnovne proporce, katere predvideva Zakon o planskem vodstvu narodnega gospodarstva. — Z njim se uveljavlja linija industrializacije in izgradnje socializma.

Narodni dohodek in njegova struktura kažeta stopnjo izkoriščanja proizvajalnih sil, kakor tudi produktivnost dela po posameznih gospodarskih panogah. Od skupnega narodnega dohodka 139.379 milijonov dinarjev odpade 62,4% na industrijo in rudarstvo, 20,4% na kmetijstvo, 1,9% na gozdarstvo, 2,8% na gradbeništvo, 4,8% na promet, 2,9% na trgovino in gostinstvo in 4,8% na obrt. Od skupne vsote akumulacije in skladov v znesku 94.117 milijonov din odpade na industrijo in rudarstvo 81,3%, na kmetijstvo 4,9%, na gozdarstvo 1,6%, na gradbeništvo 2,2%, na promet 4,8%, na trgovino in gostinstvo 2% in na obrt 3,2%. Odstotek akumulacije in skladov v primerjavi z odstotkom narodnega dohodka za posamezne panoge izraža razlike v produktivnosti dela oziroma stopnjo ekonomskega razvoja posameznih panog. Isti rezultat kažejo tudi stopnje akumulacije in skladov po gospodarskih panogah.

Iz temeljne razdelitve narodnega dohodka je razvidna osnovna linija naše

ekonomske politike. S to razdelitvijo je odredena življenjska raven, obseg družbenih fondov in obseg investicijske graditve. Od skupnega narodnega dohodka v znesku 139.379 milijonov din odpade na potrošni sklad, v katerem je poleg plač delavcev in uslužbencev zajeta tudi osebna potrošnja kmetov 32,5%, na družbene sklade 18,3%, na investicije 14,1%, 35,1% pa predstavlja presežek narodnega dohodka nad njegovo temeljno razdelitvijo, kar se bo uporabilo za kritje splošnih državnih potreb, predvsem potreb narodne obrambe in za pomoč nerazvitim republikam. Na potrošni sklad odpade pravzaprav višji odstotek, ker bi morali priložiti k njemu tudi sklad socialnega zavarovanja in dodatkov za otroke ter sklad za plače delavcev in uslužbencev, ki se plačujejo iz proračuna, kar je zajeto v delitvi narodnega dohodka med družbenimi skladi. Skladi podjetij v znesku 2100 milj. dinarjev predstavljajo sredstva oziroma del akumulacije, s katerim razpolagajo podjetja popolnoma samostojno. Ti skladi so sicer z ozirom na celotno vsoto akumulacije v letošnjem letu še nizki, to predvsem zaradi potreb kapitalne graditve in narodne obrambe, vendar pa omogočajo delovnim kolektivom, da jih potrošijo po svoji presoji v tiste svrhe, ki potrebam in razvoju podjetja najbolj ustrezajo. Del akumulacije, s katerim bodo podjetja samostojno razpolagala, pa se bo v nadaljnjih letih z zmanjšanjem splošno državnih potreb vedno bolj povečeval tako, da bodo delovni kolektiv v vedno večji meri razpolagali tudi s presežnim proizvodom.

Visoko postavko v razdelitvi narodnega dohodka predstavlja plan temeljne investicijske graditve. V drugem poglavju družbenega plana navedena temeljna investicijska graditev po gospodarskih strokah in najvažnejših objekti kaže, da se vlaga v tem letu pretežno del investicij v osnovne stroke narodnega gospodarstva, t. j. elektro-gospodarstvo, premog, nafto, metalurgijo in strojegradnjo, ki predstavljajo ključne člene petletnega plana.

Od ostalih proporcev družbenega plana je potrebno omeniti še obvezno najmanjšo mero izrabe produkcijske zmogljivosti in stopnje akumulacije in skladov. Obvezna najmanjša mera izrabe produkcijske zmogljivosti nalaga neposrednim proizvajalcem določene dolžnosti napram socialistični skupnosti, t. j. proizvesti morajo najmanj toliko, kolikor je potrebno za nemoten funkcioniranje gospodarstva. Ta obveza pa proizvajalcev ni najmanj ne ovira v njihovi iniciativnosti ter jo v svojem samostojnem planu in poslovanju lahko presežejo, kolikor jim to dopušča njihova tehnična oprema, materialna preskrba in v kolikor lahko svoje proizvode razprodajo na tržišču. Obvezna najmanjša mera izrabe produkcijske zmogljivosti je najvišja v osnovnih strokah narodnega gospodarstva, t. j. elektro-gospodarstvu (74%), premogov (96%), nafti (90%), črni metalurgiji (87%), metalurgiji barvastih kovin (84%) in kovinski industriji (80%). Večja izraba produkcijske zmogljivosti je predvidena še v strokah, ki uporabljajo domače surovine ter v tistih, katerih proizvodi so važni za kritje domačih potreb, kot nekovine (82%), gradbeni material (79%) papirna industrija (94%) in industrija gume (95%).

Nizko se izkorišča produkcijska zmogljivost v tistih strokah, ki trošijo uvozne surovine kot n. pr. kemična industrija (57%), elektroindustrija (56%) in tekstilna industrija (64%) in služijo predvsem za potrebe široke potrošnje ter v strokah, kjer je polna izraba kapacitet v današnji situaciji nepotrebna z ozirom na potrebe tržišča, možnosti nabave surovin in trenutne možnosti izvoza kot v lesni industriji (34%), živilski industriji (54%), grafični industriji (34%) in tobačni industriji (46%). Z dograditvijo ključnih objektov se bo omogočil večji uvoz surovin za industrijo, ki proizvaja predmete široke potrošnje, kar bo vplivalo na ustvarjanje večjega narodnega dohodka, znižanje cen ter izboljšanje življenjskega standarda.

Stopnja akumulacije in skladov določa, kakšen presežni proizvod mora ustvariti delovno ljudstvo v posameznih panogah in strokah narodnega gospodarstva ter v posameznih obratih podjetij. S to stopnjo se odreja osnovna razdelitev narodnega dohodka na potrošni fond zaposlenih in na presežni proizvod, ki se uporablja za družbene fonde in kapitalno izgradnjo. Stopnja akumulacije in skladov in njihova vsota kaže stopnje ekonomskega razvoja in višino produktivnosti dela v posameznih gospodarskih panogah, strokah in obratih. Stopnja akumulacije in skladov za celotno gospodarstvo LR Slovenije znaša 208%, od tega v industriji 726%, kmetijstvu 19%, gozdarstvu 132%, gradbeništvu 110%, prometu 210%, trgovini in gostinstvu 85% in obrti 85%. Iz te primerjave je razvidna visoka proizvodnost dela v industriji napram ostalim panogam narodnega gospodarstva. Omeniti pa je potrebno, da so stopnje akumulacije in skladov rezultat cen, ki so danes na tržišču. Zato so stopnje posebno pri tistih predmetih, za katere je še vedno pomanjkanje na tržišču in dosega visoke cene, višje, potrebno pa jih je v taki višini postaviti v planu, ker bi v nasprotnem primeru podjetja z ozirom na svoj monopolni položaj realizirala neupravičeno previsoke plače.

Družbeni plan LR Slovenije, kakršen je bil sprejet v Ljudski skupščini LRS, predstavlja velik uspeh v začetku uvajanja novega sistema gospodarjenja ter daje jasno perspektivo za uspešen razvoj našega gospodarstva ter izboljšanje življenjskih pogojev delovnih ljudi.

I. M.

Slovenija - Vino

LJUBLJANA, FRANKOPANSKA 11
Telefon 22-18, 21-71 — Poštni predal 145

vam nudi kvalitetna vina v steklenicah in odprto iz Stajerske, Dolenjske, Primorske, in Istre.

NAŠE NAROČNIKE

iz Maribora, Celja, Kranja, Jesenic, Trbovelj, Zagorja, Hrastnika, Novega mesta, Ptuj, Idrije in Solkana obveščamo, da v bodoče lahko plačujete naročnino za »LJUDSKO PRAVICO«, »NAŠE RAZGLEDE« in »TOVARISA« zopet v naših podružnicah. Ravno tako bodo podružnice sprejemale tudi nove naročnike za vse tri liste.

Uprava »LJUDSKE PRAVICE«

Podjetje „Prva petoletka“ v Trsteniku (pri Vrnjački banji)

potrebuje: brusarje, rezkarje (frezarje), galvanizerje, kalice in strojne kovača.

V poštev pridejo samo visoko kvalificirani delavci.

Komfortna stanovanja za samce in poročene so preskrbljena.

Selitvene stroške plača podjetje. Pismene ponudbe z opisom dosedanje zaposlitve, kvalifikacije, z življenjepisom poslati podjetju.

Ivan Kreft:

O delavskem in ljudskem gibanju v času Loloja proti Orjuni

(Nadaljevanje in konec.)

Ljudske množice so si mnogo obetale od vlade »narodnega sporazuma«, v katero je stopil Radić. Agitatorji so ljudstvu govorili, da bo v vladi »narodnega sporazuma« poudarek bolj na sporazumu, a manj na maščevanju in nasilju. Radić je »sporazum« tako tudi tolmačil na neštetihih shodih, ki jih je takrat imel, pa tudi v člankih, ki jih je mnogo napisal. V resnici pa je bil Radićev sporazum politika kompromisa med buržoazijo vladajočega srbskega naroda in buržoazijo zatiranega hrvaškega naroda. Hrvatske kmečke množice od tega niso imele nič. Ljudsko nezadovoljstvo je raslo še naprej. Radić je izstopil iz vlade, da bi tako laže varal množice z navidezno opozicijo, kakor je to delal tudi dr. Korošec.

Prvega februarja 1927 je Jugoslavija dobila novo velesrbsko vlado, ki so jo sestavili radikali in klerikali, v katero so 27. aprila 1927 vsopili srbski demokrati (JDS) in Spaho. To je bila slaba poteza. Kot protutež tej vladi se je nepričakovano smirala na videz nemogoč opozicijski blok Radić-Pribičević. Pribičević, bivši projektor »Orjuna«, ki je nosil vso odgovornost za trboveljske dogodke in za krvoprežnje na Hrvatskem, je kot šef Samostojne demokratske stranke, to je stranke prečanske srbske buržoazije, ki je vpleta v svoj voz tudi prečanske kmete, sklenil ne samo mir, temveč tudi zvezo s HSS,

stranko hrvatskih kmetov pod vodstvom buržoazije. S to zvezo, ki se je imenovala kmečko-demokratska koalicijska, je bila »Orjuna« pokopana tudi v Sloveniji, kjer so se v prvem obdobju temu bloku pridružili tudi Zejav, Kramer in Pucelj.

Kmečko-demokratska koalicijska je nastala septembra 1927. leta, nekaj mesecev prej pa so socialisti organizirali — v juniju 1927 — delavski dan v Ljubljani. Takratno pokrajinsko partijsko vodstvo z Gustinčičem na čelu je odločilo (skupno s Simo Markovičem) dati delavskemu dnevu v Ljubljani obrbeni, revolucionarni značaj. Sklepe je bil pravilen. Objektivni pogoji so bili ugodni, da se delavski dan spremeni v množično demonstracijo proti radikalskemu režimu, ki ga v Sloveniji ni podpirala javno nobena stranka.

»Orjuna«, ki se je v letih od 1925 dalje zaradi odpora ljudstva in razdvojenosti v vodstvu ukvarjala v glavnem še samo s četovanjem na Primorskem, sploh ni poskušala organizirati nobene protiakcije proti delavskemu dnevu v Ljubljani, čeprav je »Orjuna« Ljubljano smatrala v letih 1923, 1924 in 1925 bolj za svojo postojanko kakor Trbovelje. Tja se je leta 1941, ko je bila na višku svoje moči, vendarle odpravila, pa tudi še leta 1926 na odkritje spomenikov padlim orjunam. Nemoč »Orjuna« je bila v tem času toliko, da ni

profi »delavskemu dnevu« izdala niti enega letaka. Upoštevati je seveda treba tudi okoliščine, da je »Orjuna« svoje delo preusmerila na četovanje na Primorskem in da praktično ni več ofenzivno nastopala proti delavskemu gibanju. (V italijanskih arhivih, ki jih hrani Muzej NO, je o tem delovanju »Orjuna« na Primorskem veliko dokumentov.)

Zaradi teh objektivnih pogojev je uspeh delavskega dneva je komunistična mladina polnih štirinajst dni ponoči in podnevi pisala transparente in krojila rdeče zastave. S tako vneto se je pripravljala na ta dan tudi zaradi tega, ker ji je Gustinčič dal zagotovilo, da je Partija mobilizirala vse delavstvo v revirjih in industrijskih središčih in da bo še tako veliko število zastav, slikanih transparentov in parol premalo za vse potrebe.

Na sam delavski dan se je pokazalo, da so le socialisti sistematično organizirali svoje priprave, medtem ko komunistično delavstvo ni dobilo jasne direktive glede udeležbe pri delavskem dnevu, tako da komunistične množice, razen iz Ljubljane, sploh niso prišle organizirano na manifestacijo, ki naj bi bila vsedelavska. Ni čudno, če je zaradi tako slabih priprav del komunističnega propagandnega materiala končno zaslela policija. Tudi ni čudno, da na shodu ni prišel do besede komunistični govornik Sima Marković. Gealu, naj se zavedajo ljudstvo zbere na Marxovem trgu, kjer jim bodo govorili pravi delavski voditelji, pa je sledilo okrog 150 ljudi.

V objektivno ugodnem političnem položaju, kakršen je bil v Jugoslaviji 1927. leta, se to ne bi smelo zgoditi niti takšnemu vodstvu, kakršno je bilo Marković-Gustinčičevo.

Delavsko gibanje pa se je kljub temu začelo znova krepiti in vpliv komunistov v njem je iz dneva v dan naraščal, tako da buržoaziji ni kazalo drugega, kakor zateči se pozneje k diktaturi. (Legalna lista KPJ »Enotnost« in »Delavsko-kmetjski list« sta delavstvo opozorila pravočasno na priprave velikosrbske buržoazije za proglašenje diktature, kar pa je bilo seveda premalo.)

Borba delavstva proti »Orjuni« je našla svojega opisovalca tudi v književnosti. Rudolf Golouh, ki je pripadal sicer socializmu, je napisal dramo »Križa«, ki je 1927. leta izšla tudi v knjigi.

Delavski oder v Ljubljani, ki ga je vodil Bratko Kreft, je to dramo uprizoril na predvečer 1. maja 1928. leta v dramskem gledališču z velikim uspehom. Kot igralca sta med drugim nastopila Edo Kardejl in Franc Kimovec.

Ob tej priložnosti so prvič peli v slovenskem gledališču Internacionalno, skojevcji pa so vrgli med predstavo z galerije v parter šop partijskih letakov na rdečem papirju. 12. maja so igro ponovili, tretja uprizoritev pa ni bila več dovoljena. Meščanstvo je takrat govorilo, da je proletarijat »zasedel teater«.

Tudi ta okoliščina dokazuje, da so se dosledni borci proti fašizmu že v letih 1923 do 1928 rekrutirali iz vrst Partije in SKOJ.

NEKATERI PROBLEMI OKROG TARIFNIH PRAVILNIKOV V KOVINSKI INDUSTRIJI

Urejevanje tarifne politike je brez dvoma zelo občutljivo vprašanje, saj zadeva vsakega delavca in uslužbenca, ki je v proizvodnem odnosu. Zato pa imajo delavski sveti, upravni odbori pa tudi sindikalne organizacije prav sedaj odgovorno nalogo, t. j. sestavljanje tarifnih pravilnikov delovnih kolektivov. Ti pravilniki bodo predstavljali za vsako posamezno gospodarsko podjetje zakon. Mnogi delavski sveti so že sprejeli na svojem posebnem zasedanju tarifne pravilnike, in sicer za različna obdobja. Nekateri za tri, drugi za pet mesecev, večinoma pa so tarifne pravilnike sprejeli za celo leto, kakor so se pač odločili.

Ko je bila izdana uredba o delitvi sklada plač in delitvi zaslužka delavcem in uslužbencem gospodarskih podjetij, so državni organi in seveda tudi sindikalna vodstva posebno poudarila, da tarifni pravilniki na terenu preneajo delovati, ki naj jih izdelajo delovni kolektiv, ki naj jih izdela po lastni pobudi, upoštevajoč obstoječe predpise naše zakonodaje, ki regulirajo osnovna načela nove tarifne politike in upravljanje družbene imovine po neposrednih proizvajalcih.

Da se tarifni pravilniki drug od drugega razlikujejo, je seveda razumljivo. To pa dokazuje, da pri sestavljanju teh pravilnikov ni bilo nobenih vsiljenih šablon, kot je bilo pred nekaj meseci, ko smo delali prve osnutke. Prav te izkušnje so terjale samostojnost delovnih kolektivov pri izdelavi tarifnih pravilnikov.

Tu nameravam povedati nekaj besed le o nekaterih nezdruženih pojavih, ki se pojavljajo pri sestavljanju tarifnih pravilnikov v kovinski industriji. Nova uredba je bistveno drugačna in je razveljavila vse stare predpise o plačah. Načela nove uredbe so v mnogem naprednejša. Poglejmo, kako izgleda tarifni pravilnik »Elektromehaničnih delavcev« na Črnučah. Iz tarifnega pravilnika je razviden samo bruto planirani plačni sklad za leto 1952. V pravilniku ni izkazan znesek, ki je predviden po členu 17 uredbe, niti niso izkazane dajatve po členu 18, na osnovi katerih bi po odbitkih dobili planirani neto plačni fond, ki predstavlja osnovo za razdelitev plač med delovni kolektiv po tarifnih postavkah.

V tarifnem pravilniku so določili, da pripada delavcu, ki dela na državni praznik, 300% tarifne postavke, oziroma zaslužek po tarifni postavki, kar je v nasprotju z obstoječimi predpisi in zato protizakonito. Pa ne samo to, na ta način se ne krivica tistim delavcem, ki se jim zmanjšajo prejemki na račun gornjih 300%. Po obstoječih predpisih dobi lahko delavec za delo na državni praznik le 200%. V tarifnem pravilniku se predvidevajo v domeni tarifnih postavk po delovnih mestih privilegirane zjeme med de-

lavci in uslužbenci, čeravno je uredba v tem enotna, tako za delavce kot za uslužbenca. Tarifne postavke so fiksirane, kar je pravilno. Za uslužbenca po poleg tarifnih postavk predvidevajo še poseben dodatek na leta službe, in sicer od 10 do nad 20 let službe z različno v tarifni postavki od 50—95 din (za uslužbenca s fakultetno izobrazbo), za uslužbenca s popolno srednjo šolo od 33—50 din, uslužbenca z nižjo srednjo šolo od 30—40 din, uslužbenca z osnovno šolo pa od 25—35 din urne tarifne postavke. Iz tega se jasno vidi, da ne bodo prejimali zaslužka po delu, kar je osnovno načelo uredbe. Uslužbenca bi bili potemtakem plačani po letih službe ne glede na to, kakšen je njihov učinek na njihovih delovnih mestih. Ko so ocenjevali delovna mesta, bi se za ta delovna mesta morda posluževali osnovnih elementov, kot strokovnosti, odgovornosti, kjer obstojijo še posebni pogoji, pa še teh, ter na ta način določili končno tarifno postavko, ki bi bila realna, pa tudi pravična. Tu pa ni nikakega jamstva, da ne bo šel ta izdvojeni sklad za leta službe na račun tistih, ki največ prispevajo k ustvaritvi planiranega plačnega sklada.

Prav iste nezdružene pojave je opaziti v nekaterih podjetjih elektrogospodarstva (tako v osnovni dejavnosti kot v distribuciji). To stališče trdovratno zastopajo predvsem tovarni pri Elektrodirekciji Ljubljana z utemeljitvijo, da je plačevanje dodatka na leta službe ekonomsko utemeljeno, da je ta način edino pravičen v nagrajevanju. Vodilni uslužbenec te direkcije pa celo trdi, da nasprotovanje plačevanja dodatka na leta službe predstavlja navadno frazo. To pomeni, da še vedno vztraja pri raznih dodatkih, ki jih uredba ne priznava. Pač pa uredba v polnem pomenu besede priznava storjeno delo in za to delo priznanje, oziroma delitev zaslužka po delu. Zanimivo je, da je tako stališče najbolj zasidrano v nekaterih podjetjih elektrogospodarstva. Tako pojavi so bili tudi v industriji; ko pa so delavcem obrazložili to nepravilno stališče, so se proti plačevanju službenih let energično uprli. To nam vedno poudarjajo delavci »Metalna — Franc Leskošek« v Mariboru, kjer niso dovolili, da bi kdo na račun tistih, ki ustvarjajo, hodil v kolektiv na počitek. Ko so v Litostroju izdelali prvi osnutek tarifnega pravilnika, je bilo prav tako predvideno plačevanje za leta službe, to je bil seveda le predlog komisije, ko pa se je o tarifnem pravilniku začelo razpravljati v kolektivu, je pa v diskusiji kaj hitro prišlo na dan, da leta službe upošteva socialno zavarovanje pri odmeri pokojnine, merilo zaslužka v podjetju pa je delo.

Gotovo bi bilo še več pripomb in predlogov k tarifnemu pravilniku v

Litostroju, če bi sindikalne podružnice po obratih organizirale široko razpravljanje o tem važnem vprašanju; kljub temu pa lahko trdimo, da je sedanji tarifni pravilnik Litostroja v bistvu eden (od 40% prejetih na RO) izmed najboljših, če izvememo nekaj nebitnih pripomb na razpon od najnižje tarifne postavke, t. j. od 4880 din in najvišje tarifne postavke do 28.500 dinarjev. Ta razpon bo najbrž prevelik, predvsem tarifna postavka 28.500 din, o kateri bi moral delavski svet resneje razmisliti.

So tudi primeri, da tarifni pravilniki predvidevajo kazni in urejajo disciplino. V »Zmaju« pravijo v tarifnem pravilniku takole: Delavcu, ki en dan neupravičeno izostane z dela, se ne prizna 5% od mesečnega zaslužka, če pa neupravičeno izostane več kot en dan, pa se mu od mesečnega zaslužka ne prizna 10%. To je sicer pravilno, vendar spada v delovni red podjetja. Šli so še dalje, tarifni pravilnik pooblašča direktorja, da ima pravico razveljaviti sklep zdravnikova o določanju okrevanja bolnika oziroma zdravljenja. Ta ukrep je v nasprotju z obstoječimi predpisi o delovnih odnosih in o zdravstveni zaščiti delavca, ki ga socialistična zakonitost ščiti prav zaradi takih nezdruženih pojavov in takega brezdušnega odnosa do človeka.

Največ razpravljanja, bi lahko trdili, je bilo o tarifnem pravilniku v »Iskri« v Kranju, saj je sindikalna organizacija z DS organizirala preko 70 sestankov. Kolektiv je razpravljal in dajal pripombe, tako ustne kakor pisane; to je bilo tako množično, da bi se iz tega dalo sklepati, da bo ta tarifni pravilnik eden izmed najboljših, in sicer predvsem zaradi tega, ker so komisije UO in DS te predloge v zelo velikem odstotku upoštevale. Pa vendarle ni tako. Tako so n. pr. delavci v lakirnici, kjer je delo zdravju škodljivo (nezdruži plini se razvijajo za vse epako) razdeljeni na delovna mesta od I do V grupe. Tarifne postavke so različne na teh delovnih mestih, potrebna je tudi različna kvalifikacija, pogoji dela pa so ocenjeni tako, da prejema vsak delavec na določenem delovnem mestu 6% povišanja na tarifno postavko. To ni pravilno in pravično, kajti delovno mesto v I grupi je ocenjeno na mesec z 273 din, delovno mesto V grupe pa je ocenjeno s 405 din, pogoji pa so isti. Za delavce in uslužbenca so tarifne postavke na tistih delovnih mestih oziroma delih, kjer se učinek da meriti, za 5% večje. Posebna skala prikazuje tarifne postavke po grupah, ki so fiksirane, tako da iz tarifnega pravilnika ni razvidno, in se ne da ugotoviti, kaj je planirani neto fond plač, ki predstavlja osnovo za razdelitev plač med delovni kolektiv po tarifnih postavkah. Poleg tega pa tarifni pravilnik vsebuje vrsto raznih minljivih in plusov, točk, procentov, in za preprostega delavca nejasnih formul. Vzemimo za primer naslednje:

1. Uspeh dela:
a) Kurjačem za prihranek premoga na 1 tono pare
$$\left(\frac{x \cdot ud - uz}{ud \cdot nz}\right) \cdot D \left(\frac{ud}{nz} \cdot x - 1\right)^2 \cdot 12$$

0,4/točka.
b) Strojnikom za znižanje konice električnega toka:
$$(kWz - kWd) \cdot \left(\frac{kWd}{kWh} \cdot y\right)^2 = \text{točka}$$

Trdijo, da je to navadni, vsakomur razumljiv šolski račun, mi pa vemo, da preprosti delavci tega računa ne morejo in ga tudi ne znajo izračunati. Tega, mimogrede rečeno, tudi ni znal izračunati človek s fakultetno izobrazbo, kar je pokazala praksa.

Te misli o sestavi tarifnih pravilnikov in njihovi vsebini ter nezdruženih pojavih sem imel namen razčistiti, delavci pa naj presodijo, kaj je prav in kaj ni.

Jakob Kvas

Tihožilje končane vojne

Po zmagi nad fašizmom (Foto Slavko Smolej)

Jugoslavija in svetovni problem opija

Južno od visokega gorskega venca Šar planine, v dolini reke Vardar, se razprostira plodna makedonska ravnica, ki je vsako leto v maju in še v začetku junija podobna obširni snežni planjavi. Tu, v območju Kavadar in Titovega Velesa, se ta čas belijo polja opijskega maka, ki ga domačini imenujejo kratko — afion. Meter in pol visoka stebela valovijo ob vsakem rahlem vetriču, ki prihaja od Egejskega morja, in sklanjajo k tlom na milijone snežnih makovih cvetnih kronic. Čudovit in prekrasen je pogled na ta cvetoča polja! Kmalu pa začne cveteti odpadati. Mak dela glavice. Toda že po nadaljnjih desetih dneh ta polja živijo. Mlado in staro hodj ob dolgih, enakomernih in pravih vrstah, se sklanja h glavcem in jih z ostrimi noži in drugim rezihi zasekuje. Iz makovih glavice začne polzati belorumen kapljice, podobne debelim solzicam. Te belorumenne kapljice na moč grenkega okusa kasneje postajajo v pločevinaste ali lončene posode in jih potem polne odlagajo v hladne prostore, da se sok strdi. Iz otrdelega soka zgnetejo tedaj majhne, okrogle hlebčke, ki predstavljajo že pravi praveci in dragoceni surovci opija.

Toda s tem delo na makovih poljih še ni opravljeno. Kadar mak na žgočem makedonskem soncu dozori, ga pokosijo in spravijo na guma, da se rejene makove glavice dobro posuše. Iz njih stresajo potem drobna makova zrnca — semena za najboljšo jedilno olje. Kmalu pa je treba spet odriniti na polja, jih prerati in pripraviti za novo setev. Kajti te vrste mak je treba sejati že na jesen, v najbolj prikladnem času, v drugi polovici septembra pa tja do prvih dni oktobra.

Opijski mak je poleg tobaka, riža in bombaža najdomonejšja, pa hkrati tudi ena najstarejših kultur v Makedoniji. Zadeki so ga gojili že v času turškega gospostva pod vplivom vse večjih potreb Orienta po opiju. Ta opij pa Turkom ni služil v zdravstvene namene, marveč razvajenim kadilecem in uživalcem opija — opijomanom, ki jih je opij sprti preselejal že na tej zemlji v »sedma nebesa«.

Danes sejejo mak v Makedoniji na približno 10.000 hektarjih. Obdelovanje makovih polj pa ni tako preprosto. Opijski mak je zelo zahteven tako glede zemlje, ki mora biti močna, topla in dobro pognojena, kakor tudi glede podnebja, ker ne trpi niti prevelike vlage niti hlada. Vsak hektar makovega polja daje v Makedoniji s skrbnim obdelovanjem letno od 12 do 126 kg surovega opija, kar zavisí predvsem od ugodnega vremena pred in med bratvijo. Razen tega daje še od 400 do 600 kg makovega semena, iz katerega delajo, kakor smo že omenili, odlično jedilno olje.

Jugoslavija spada med štiri države v svetu, ki so glavni proizvajalci opija v medicinske namene. Te države so razen naše še Indija, Perzija in Turčija. Zanimivo pa je, da je jugoslovanski opij v mednarodnem znanstvenem in trgovskem svetu najbolj cenjen, ker vsebuje največ morfina. Opij združuje v sebi 25 raznih spojin — alkaloidov, med katerimi pa je najvažnejši za medicinsko uporabo morfin. In prav po količini morfina se cení in tudi plača opij. Tako je ugotovljeno po mednarodno priznanih analizah, da vsebuje jugoslovanski opij povprečno okrog 17% brezvodnega morfina (včasih celo 20 in več odstotkov), turški od 12,5 do 13%, perzijski od 12 do 13%, indijski pa komaj okrog 10%! Prav zaradi tega je naš opij kaj lahko plasirati na mednarodnem trgu in ima tudi znatno višjo ceno kakor opij iz drugih držav.

Jugoslovanski opij predelujemo deloma doma, deloma pa ga izvažamo. Za proizvodnjo opijskih alkaloidov, tako imenovanih opijatov, je bila v zadnjih letih razširjena in modernizirana tovarna »Alkaloid« pri Skoplju, ki zalaga v zadostnih količinah jugoslovanske tovarne farmacevtskih preparatov z vsemi opijati (morfinom, tebinom, narkotinom, kodeinom, papaverinom itd.).

Ostale količine jugoslovanskega opija pa gredo predvsem v Anglijo, Francijo, Nizozemsko in Švico. Te štiri države so namreč znane kot glavne predelovalke opija za dobro del sveta. Ta medsebojna povezanost med proizvajalci in glavnimi predelovalci opija traja že skoraj trideset let. Takoj po prvi svetovni vojni so bile sklenjene med njimi vzajemne pogodbe o medsebojnem prometu in prodaji opija in opojnih drog. Leta 1925 pa je prišlo še do razširitve tega sporazuma, ki je dotlej vezal Jugoslavijo, Turčijo, Perzijo in Indijo ter navedene glavne predelovalce opija. Tega leta je bila namreč v Ženevi sklenjena posebna mednarodna konvencija, ki jo je podpisala tedaj večina kulturnih držav vsega sveta. Z ženevsko konvencijo je bila uvedena tudi mednarodna kontrola potrošnje,

prometa, uvoza in izvoza opija in drugih opojnih drog, da bi se na ta način preprečila oziroma do skrajnosti omejila nezakonita in divja trgovina z opijem, s tem pa tudi uživanje tega, za človeški organizem naravnost uničujočega mamila. Po tej pogodbi so prevzele države, ki so imele svoje kolonialne posesti na Daljnem vzhodu, obveznost, da bodo opij za kajlo, tako imenovani »čandur«, prodajale samo javnim in kontroliranim kadilnicam. Kasneje, prav med minulo svetovno vojno, pa so se kolonialne sile na prigovarjanje Združenih ameriških držav celo obvezale, da bodo v vseh svojih kolonijah enostavno prepovedale vsako trgovino z opijem v nemedicinske namene, zaprle vse javne kadilnice opija in tako v kralj zatrle opijomanijo.

To so kolonialne sile tudi napravile. Toda ta ukrep žal ni dosegel pravega namena. Iz dotodanje legalne in vsaj za silo kontrolirane trgovine z opijem se je promet z njegovimi mamili preusmeril v ilegalno, podzemno trgovino, ki je zajela kljub vsem ostrim in tudi drastičnim odredbam prizadetih držav ves Daljni vzhod. To je povzročilo toliko več gorja, ker sedaj v tej tajni in tihotapski trgovini prodajajo pod »opijem« še druge stare orientalske strupe. Nekontrirana je ostala tudi proizvodnja surovega opija, ker se privatni lastniki makovih polj upirajo priznati in javno pred državo obračunati svoje letne pridelke, s katerimi potem dobičkanosno špekulirajo.

Največ pregrevaj in gorja na Daljnem vzhodu je opij povzročil Kitajski. Tam so mak sicer poznali že davno pred drugimi narodi, še mnogo pred našim štetjem, toda uporabljali so ga le za pridobivanje opija in za izdelavo makovih kolačkov. Da je mogoče iz maka pridobivati tudi opij in to v zdravstvene namene, so zvedeli Kitajci šele približno v devetem stoletju in to od Arabcev, ki so z njimi trgovali. Prvi kadilec opija so se na Kitajskem pojavili šele v trinajstem stoletju, nakar se je ta razvada globoko ukoreninila po vsej Kitajski, tako v mestih kakor na podeželju. Kajenje opija je zavzelo obliko prave epidemije in je uničevalo zdravje milijonov ljudi. Ko je leta 1839 nenadoma umrl zaradi zastrupitve z opijem tudi najstarejši sin tedanjega kitajskega cesarja, je oblast prepovedala trgovino z opijem, zaplenila in uničila ves opij, ki so ga našli v skladiščih domačih in inozemskih trgovcev. Obenem so kitajske oblasti prepovedale tudi vsako trgovanje z Anglijo, ki je tedaj na svojih trgovskih ladjah prevajala največ tega strupa. Zaradi tega je prišlo med Kitajsko in Anglijo do tako imenovane prve opijske vojne, ki je trajala dve leti, a se je za Kitajsko kaj žalostno končala. Kitajci so moralj prepustiti Angležem pristanišče Hongkong in odpreti njihovim trgovcem še pet drugih luk.

Komaj petnašt let po tej prvi vojni pa je prišlo leta 1857 do druge opijske vojne, v katero so se zapletle razen Kitajske in Anglije še Francija in Združene države Amerike. Po treh letih pa je Kitajsko tudi v tej vojni kapitulirala in morala po porazu na široko odpreti vrata vsem tujim trgovcem in jim priznati celo eksteritorialnost. Da bi vsaj nekako zaščitila svoje gospodarstvo, je tedaj Kitajska sama začela pospeševati gojenje opijskega maka in postala v kratkem času največji proizvajalec opija na svetu. Njena proizvodnja je znašala letno večkrat tudi nad 1 milijon kilogramov opija.

Razumljivo je, da se je s tem razširila tudi opijomanija, ki je spet postala za Kitajce prava narodna nesreča. »Bela kuga«, kakor so imenovali opijomanijo, je zahtevala zopet milijonske žrtve, čeprav je tudi Kitajska kasneje po sprejetju ženevske konvencije monopolizirala trgovino z opijem in strogo prepovedala uživanje vseh opojnih drog.

Ilegalna trgovina z opijem na svetu še vedno cvete. Opijomanom so se pridružili še tisoč morfinistov z vsega sveta, ki si z vbrizgavanjem morfina »blazijo in umirajo« živce. Na ta način vsj kontrolni in zabranjevalni ukrepi ne zaležejo kaj prida.

Po zadnji svetovni vojni rešuje vsa vprašanja v zvezi z proizvodnjo in prodajo opija ter opojnih drog posebna komisija za opojne droge pri OZN. V tej komisiji so včlanjene vse države Organizacije združenih narodov. Jugoslavija se kot eden najpomembnejših proizvajalcev opija živahno in aktivno udeležuje vsega dela te komisije in njenih vsakoletnih zasedanj. Pri tem pa vedno lojalno in odločno izpolnjuje vse obveznosti iz ženevske konvencije, ki jo je tudi med prvimi podpisala. Prav zaradi tega, ker pri nas ni ne opijomanije niti morfinizma, je naša država ves čas krepka opora pri reševanju vseh zapletenih problemov v zvezi z opijem in opojnimi drogami v današnjem mednarodnem položaju. ob.

Mestna gospodarska podjetja Ajdovščina

čestitajo za Praznik dela
in Dan zmage svojim odjemalcem in gostom ter žele obilo uspeha v tem letu!

Avtobusno in prevoziško podjetje LRS Slovenija-Avtopromet SAP - Ajdovščina

Vrši prevoz potnikov na rednih progah. -
Poslovalnice v Solkanu, Sežani, Rakeku,
Sv. Luciji in Idriji. - Servisna delavnica
za vzdrževanje lastnega avtoparka. -

Čestita delovnemu kolektivu in delovnemu ljudstvu za
Praznik dela — 1. maj in za Dan zmage!

„Živinopromet“

Gorica
sedež v Solkanu

čestita k 1. maju in
Dnevu zmage

vsem delovnim kolektivom, poročnikom mesa
in mesnih izdelkov, rejcem in doba-
viteljem živine ter vsem sode-
lavcem pri trgovskih
poslih.

Invalidsko podjetje

„Cepica“ Ljubljana Miklošičeva cesta

čestita vsem delovnim ljudem k
Prazniku dela in Dnevu zmage!

Grosistično trgovsko podjetje TOLMIN

sedež Lucija ob Soči
(prej Okrajni magazin Tolmin)

čestita vsem svojim cenjenim odjemalcem za Praznik dela — 1. maj,
in za Dan zmage

Obenem sporočamo svojim odjemalcem, da imamo v zalogi vse artikule za široko potrošnjo, t. j. industrijske, prehranbene, alkoholne, pijače itd.

Izbira po želji in okusu.
Se priporočamo!

Naši DOPLISI

V DELAVSKIH SVETIH MARIBORA DELA 396 ČLANOV PARTIJE

V našem najmočnejšem industrijskem kraju, t. j. v Mariboru, je bil ob navzočnosti 200 delegatov iz sindikalnih podružnic občni zbor sindikalnega sveta. Vse delo, v katerega je vključeno okrog 30.000 članov iz mariborskih podružnic, se je razvijalo v znamenju frontovskega tekmovanja ob priliki 10. obletnice OF, tekmovanja na čast JA, po smernicah II. kongresa ZSJ in V. plenuma CK KPS, ki je razpravljal o nalogah Partije, zlasti glede na delo v sindikalnih organizacijah. V tem času je bilo mogoče ugotoviti vsestransko aktivnost v raznih podružnicah, tako v Mariborski tekstilni tovarni, železniški kurilnici, Pošti Maribor I, Mestni plinarni itd. Omembe vredno je prizadevanje novih podružnic, da se čimbolj povežejo s podeželjem. V tem pogledu so bili najbolj aktivni kovinarji, ki so opravili 26 kolektivnih obiskov na vasi, t. j. v raznih krajih Slovenskih goric in na Dravskem polju. Ob tej priliki so člani sindikalnih podružnic priredili razne prireditve ter sestanke s tamkajšnjimi prebivalci. Lani je bilo samo v Mariboru v sindikalnih podružnicah 28 strelskih družin; med njimi je najmočnejša v železniški delavnici z nad 400 člani.

Eno izmed najvažnejših prizadevanj je bilo lani v tem, da bi delovne kolektive čimbolj usposobili za gospodarjenje v podjetju. V ta namen je priredil sindikalni svet več seminarjev in predavanj. O družbenem planu je članstvo razpravljalo na 67 večjih in 200 manjših predavanjih. Na področju Maribora so v 3 kolektivih ustanovili tudi ljudske univerze, in samo v zadnjem tromesečju lanskega leta je bilo v sindikalnih organizacijah 65 izobraževalnih tečajev. V Mariboru obstoji tudi večerna delavska gimnazija s 97 obiskovalci. Letos se je na novo vpisalo v višje razrede 120 delavcev in uslužbencev. Kulturno delo opravljajo predvsem 4 sindikalna umetniška društva, ki pa imajo samo 1404 člane, od tega ima društvo »Slava Klavora« 481 in »Angel Besednjak« 555 članov. Omenjena društva so imela v minulemu letu številne nastope in tudi gostovanja. Delavska knjižnica je bila lani preurejena in ima 13.340 knjig. Med čitatelji pa je le 46% delavcev. V 11 mesecih je 13.457 čitateljev prebralo 34.000 knjig. Tudi šport se precej lepo razvija. V razne klube in sekcije je vključeno 4534 aktivnih članov, v planinskem društvu pa nad 3000 članov.

Zasedanje OLO Celje-okolica

Po vsej Sloveniji so bile pretekle dni volitve za novečasne občinske ljudske odbore, ki bodo opravljali svoje naloge do volitev. Razen tega pa se je precejšnje število občinskih odborov tudi že sestalo na zasedanja. Enako kot občinski odbori so se sestali zadnje dni na zasedanja tudi okrajni ljudski odbori. Med temi je zasedal v torko okrajni ljudski odbor Celje-okolica, ki je po številu prebivalstva med največjimi v Sloveniji. Na območju OLO Celje-okolica je bilo pred novo upravno teritorialno razdelitvijo Slovenije 71 krajevnih ljudskih odborov, v predelu okraja Poljčane, ki je sedaj priključen Celju-okolici pa 25 KLO. Po novi upravno teritorialni razdelitvi ima okraj Celje-okolica skupno 40 občinskih ljudskih odborov, od tega 31 občin na ozemlju bivšega OLO Celje-okolica, 9 občin pa na novo priključenem predelu bivšega okraja Poljčane. Naj navedemo k temu še nekatere druge spremembe, ki so nastale zaradi nove teritorialne razdelitve. Skupna površina okraja je znašala pred organizacijo 115.115 ha, zdaj pa znaša 151.122 ha. Število prebivalcev je naraslo od 88.633 na 124.942. Število privatnih kmečkih gospodarstev se je povečalo za 7011, razen tega pa tudi za eno kmečko delovno združenje in 10 združenih ekonomij. Povečalo se je tudi število industrijskih podjetij, in sicer od prejšnjih 22 s skupno 5695 delavci na 29 podjetij s skupno 7849 delavci.

Na zasedanju novega okrajnega ljudskega odbora so izvolili na novo predsednika, 9 odborniških komisij, vseh pet svetov, izvolili tajnika in dva podpredsednika OLO ter sprejeli sklep o organizaciji administracije občinskih ljudskih odborov.

Ceprav je treba priznati, da je bilo zasedanje dobro pripravljeno, pa je vendarle dajalo močan vtis formalnosti. Od skupno 111 navzočih odbornikov okrajnega ljudskega odbora pri volitvah svetov — z izjemo dveh intervencij glede zastopnikov iz bivšega poljčanskega okraja — niti en odbornik ni imel nobene bistvene pripombe ali vprašanja glede sestava svetov. Možno je sicer res, da je bil predlog za člane svetov tako dobro sestavljen. K volitvam svetov na tem zasedanju bi morda ne bila odveč tale pripomba.

V okraju Celje-okolica so vsi načelniki svetov bivši poverjeniki okrajnega odbora. Taka izbira načelnikov je bila utemeljena z dejstvom, da na-

vedeni tovariši pač najbolje poznajo problematiko. To je sicer res, toda upoštevati je treba še nekaj važnejšega. Delo svetov se po novem zakonu bistveno razlikuje od dela dosedanjih poverjeništev, saj zakon predvideva svete prav zaradi močnejše in širše demokratizacije ljudske oblasti. Možnost, da bi sedanji načelniki svetov nadaljevali prakso dosedanjih poverjenikov, ki objektivno obstoji, pa bi zagotovo vsaj v nekaterih stvareh ne bila ravno koristna za resnično demokratizacijo ljudske oblasti. S tem, da so izvoljeni dosedanja poverjeniki na mesto načelnikov, pa se prav prej omenjena možnost še močno poveča. Ne bi bilo prav, če bi zaradi tega že zaključili, da je bila navedena izbira načelnikov v okraju Celje-okolica napačna. Nikakor! Zelimo le opozoriti na možnost, ki obstoji in o kateri bodo morali vsi resno razmišljati in jo že ob prvih eventuelnih začetkih z vso silo zavreti.

Skoraj vse razpravljanje, kolikor ga je bilo na zasedanju, se je pravzaprav vrtelo okoli vprašanja administracije občinskih ljudskih odborov. Popolnoma jasno je prišla do izraza težnja po povečani administraciji, ponekod z izgovorom, da en kurir za območje občine ne zadostuje, druge spet z drugačnim, da samo dve moči in kurir ne bosta mogli opraviti vse ogromne pisarije itd. Nekateri poskušajo na vsak način doseči, da bi zaposlili v občinskih pisarnah vse, ki so doslej delali na KLO. V bistvu pa se za vsem tem skriva popolnoma napačno mišljenje, ki ga je izrazil tudi eden od diskutantov. Gre za to, da občinski ljudski odbor ne more pomeniti predvsem dva ali tri uslužbenca, marveč določeno število delovnih odbornikov, ki so jim uslužbenec v pomoč. Točno pa je, da nedelavnost odbornikov povzroči tudi večjo potrebo po administrativnih uslužbencih. Naš cilj pa ni glede tega nič drugega, kot povečati aktivnost odbornikov, da bo ljudski odbor res ljudski, ne pa uradniški.

Z reorganizacijo ljudske oblasti so v Celju-okolici znižali število okrajnih uslužbencev od 240 na 104, število uslužbencev na občinskih ljudskih odborih pa bo za 109 manjše, kakor je bilo skupno število uslužbencev na krajevnih ljudskih odborih. Na ta način bodo v okraju Celje-okolica prihranili letno 11 milijonov samo s skrajšanjem administracije. — an

Iz podanega poročila je tudi razvidno, da je bilo v delavsko upravljanje vključeno precejšnje število podružnic, kar pomeni, da so se za to premalo zanimali. Negativna stran je tudi v tem, da je bila lani udeležba na sejah delavskih svetov razmeroma nezadovoljiva in so pri novih volitvah one člane, ki ne kažejo dovolj zanimanja, zamenjali. Tudi tisk ni tako razširjen med sindikalnimi člani niti odborniki, kar je bilo še posebej poudarjeno. Prav tako ni pravilno, da so pozabili na nekdanjo dvorano Vzajemnosti na Studencih. Čeprav ni povsem primerna, bi bilo vendar treba skrbeti za to, da bi v tem delavskem predmetju oživel delavsko kulturno dejavnost. Tudi v fizikalno ureditvostvanje je treba vključiti v večji meri mladino, ki še vedno premalo posega v družbeno življenje.

Tako v poročilu kakor v razpravi je bilo omenjeno tudi to, da so sindikati premalo skrbeli za splošno zaščito svojih članov. Omenjali so nepazljivost in malomarnost, ki izvira predvsem iz tega, ker delavstvo tako v mestu kakor v okolici še vse preveč veseljači. To gre v škodo predvsem samim delavcem. Razumljivo je, da njihovo delo ne more biti dovolj plodno, da pri tem trpi celotna proizvodnja in da zaradi tega tudi tolikokrat pride do nezdod, saj so samolani zaradi nezdod izgubili 52.344 delovnih dni. V zadnjih mesecih se je stanje zelo popravilo in je tudi precej padel odstotek neupravičenih izostankov.

Vsebinsko bogata razprava o poročilih nam govori predvsem o veliki prizadevnosti zavednega članstva, ki so ga zastopali delegati na občnem zboru. Predstavniki sindikata zdravstvenih delavcev in uslužbencev državnih ustanov so kazali mnogo skrbni predvsem za vzgojne in zdravstvene naloge. Sindikati v Mariboru si bodo morali v bodoče še bolj prizadevati, da bo čedalje večje število članov politično razgledano in da bodo tako čimbolj uspešno obravnavali gospodarska in druga vprašanja. J.

Kaj pa delavski sveti na gradbiščih?

Delavski sveti so razvili svojo dejavnost posebno v industrijskih podjetjih, pa tudi v drugih panogah, predvsem tam, kjer je bilo čim manj centralizacije in je bila podana večja možnost za razvoj iniciative samih delavcev v podjetjih.

Na žalost ni povsod tako. V gradbeništvu je stanje delavskih svetov slabo, njih razvoj je zelo počasen. Kje leže vzroki? Ali so tu res samo objektivne ovire, ki ovirajo hitrejši razvoj delavskih svetov na naših gradbiščih? Ali pa je to vzroke treba iskati tudi pri nas v centralističnem in često birokratičnem vodstvu glavnih direktij in uprav, pa tudi samih gradbišč.

Ker se te diskusije med delavstvom na gradbiščih pojavljajo vsak dan, si štejem za dolžnost, da se o tej stvari spregovorim in da partijske organizacije in njih vodstvo store vse, da tudi na področju gradbeništvu napravimo korak dalje, kar se tiče upravljanja po delavskih svetih.

Organizacija gradbeništvu ima svoje posebnosti. Gradbena operativa izvaja svoje delo preko gradbenih podjetij, ki so lokalnega in republiškega značaja. Lokalna podjetja imajo omejen krog svojega delovanja. Drugače je to pri republiških podjetjih, ki gradijo na večjem teritoriju oziroma po vsej republiki. Osnovno tirišče gradbene operative je gradbišče, kjer se razvija delovni proces. Na gradbišču se rešujejo vsa vprašanja: pravilna organizacija dela, varčevanje z materialom, problemi delovne sile in podobno. V mnogih primerih (in to predvsem pri gradnjah naših ključnih objektov) predstavljajo gradbišča po svojem obsegu in tudi po številu zaposlenega delavstva močno gospodarsko enoto, ki je v pretežni meri samostojna.

Gradbena podjetja so torej v tem primeru skupeki velikih gradbišč, ki so raztresena po vsej republiki. V tem je bistvena razlika med gradbenimi in industrijskimi podjetji, ki so sicer deljena na razne obrate, a so navadno tesno teritorialno povezana v eno gospodarsko celoto. Poleg te posebnosti gradbenih podjetij je še neka druga, zelo važna, ki v veliki meri vpliva na celotno gospodarsko dejavnost podjetij. V gradbenem podjetju namreč ni neke kontinuitete dela, kakor je to v ostalih industrijskih panogah. Ko je objekt dograjen, je delo končano. Sočasno pa se pričneja delo na drugih objektih, ki so navadno razmeščeni drugje, kot so

bili prejšnji. Delo se preliva na nova gradbišča, ki so mnogokrat po strukturi dela različna. Te posebnosti narekujejo gradbeništvu posebno organizacijo, ki se zelo razlikuje od ostalih industrijskih obratov.

Dosedanja organizacija delavskega sveta gradbenega podjetja, sestavljena iz večjega števila gradbišč, je bila naslednja: gradbišča so imela svoje delavske svete, poleg tega pa je obstajal še centralni delavski svet, v katerega so volila gradbišča svoje zastopnike po številu zaposlenega delavstva. Podobno so bili organizirani tudi upravni odbori. Poleg teh dveh delavskih svetov pa ne smemo pozabiti delavskega sveta višjega gospodarskega združenja — osnovne gradbene enote, ki je že tretji po številu.

V postavljeni organizaciji delavskih svetov so delavski sveti gradbišč imeli precejšnjo odgovornost, kar se tiče izvrševanja planskih nalog, toda zelo majhne oziroma skoraj nobene druge pravice. Prav zaradi tega je bilo delo DS gradbišč mlačno, ker s strani delavstva ni bilo prave zainteresiranosti. Člani DS so se čutili kot nekatere organe, ki morajo izvrševati postavljene naloge, nimajo pa pravice odločevati tudi o ostalih vprašanjih.

Kako globoko se je zaril črv birokratizma, nam kaže naslednji primer. Gradbišče HC Vuzenica je prejelo od direktije plan dopustov za vodilni kader gradbišča. O tem planu dopustov so razpravljali na seji DS in dali nekaj pripomb in ga nekoliko spremenili. Ko so ta plan z nekaterimi popravki poslali nazaj, ga je neki birokrat z direktije zavrnil, češ da vztraja pri svojem planu dopustov. Ta primer kaže odnos posameznih birokratov do delavskega sveta. Če takim ljudem ni po volji odločanje delavskega sveta v tako malenkostnih zadevah, se ne moremo čuditi, če so proti sleherni večji samostojnosti delavskih svetov na gradbiščih. Zaradi tega tudi ni čudno, če se še vedno najdejo ljudje, ki zagovarjajo svoje birokratske centralistične pozicije z nam že znano teorijo, češ delavci v gradbeništvu niso zreli za samostojnejše upravljanje.

Pri spremenjeni organizaciji delavskih svetov in upoštevanju pravic delavskih svetov v osnovnih enotah gradbene operative bi se brez dvoma pomenili stovski vodstva. Centralni delavski svet, sestavljen iz zastopnikov posameznih gradbišč in ostalega aparata podjetja, številčno zelo močan, je trošil velika finančna sredstva za svoja zasedanja. Zastopniki gradbišč v teh delavskih svetih so sicer dobro poznali problematiko svojega gradbišča, toda problematika ostalih gradbišč jim je bila popolnoma tuja, tako da o uspešnem delu takšnega centralnega DS ni mogoče govoriti. Delavski svet gradbenih podjetij z velikim številom gradbišč je treba postaviti v sklad z organizacijo takšnega podjetja. Ker so gradbišča osnovna enota gospodarske dejavnosti in tudi precej samostojna, mora tudi gradbišče imeti močan delavski svet, ki naj rešuje vse naloge proizvodnje ter naj ima tudi vse ostale pravice delavskega sveta industrijskega podjetja. Centralni delavski svet, v katerega naj bi bil delegiran po en zastopnik vsakega gradbišča, pa naj bi reševal le okvirna vprašanja celotnega gradbišča; predvsem vprašanje lastnih investicij, nabave mehanizacije ter porazdelitve dela akumulacije, ki ostane na razpolago podjetju ali posameznim gradbiščem. V tem primeru lahko tudi odpade centralni upravni odbor, ker bi to delo lahko opravil centralni delavski svet, ki bi lahko dobil po potrebi drugo ime.

V sosesčini Spika

Bolezen, ki kliče po zdravniku!

Turizem in gostinstvo sta dve najvažnejši gospodarski panogi Gornje savske doline, ki je poznana kot izključno tujsko prometni predel. Zaradi tega bi bilo prav osvetliti nekatere probleme s področja gostinstva na območju KLO Kranjska gora, kajti zdi se, da je partijska organizacija, kakor tudi KLO tem problemom posvečal premalo pažnje, bodisi v strokovnem — še bolj pa političnem delu v teh podjetjih.

V domu pod Prisojnikom je v letošnjem letu prišlo do raznih trenj tako v partijski organizaciji, kakor v celotnem kolektivu. Krajevni komite pa je te stvari gledal le preveč iz ene strani, zato tudi ni mogel od sedaj odkriti pravega krivca teh razprtij. Vso krivdo za nepravilne odnose so pripisovali neki tovarišici, uslužbenki tega podjetja, ki je članica Partije. Zaradi tega je bila tudi kaznovana ter so jo mislili celo odpustiti iz službe. Ko pa je komisija Okrajnega komiteja KPS Radovljica te stvari pregledala, je ugotovila popolnoma drugačno stanje. Ravnatelj podjetja je zelo rafiniran človek, ki se zna prilagoditi razmeram. Vse do srede meseca marca letošnjega leta je imel tako mnenje tudi Krajevni komite Kranjska gora. Ko pa je ravnatelj nekje slišal, da bo podjetje prešlo v upravo KLO, je svoje odnose do KLO, kakor tudi do Krajevnega komiteja popolnoma spremenil. Prej teh krajevnih forumov ni upošteval — sedaj pa se je skušal na vse načine tem približati, zlasti pa tajniku KLO, ki je istočasno tudi sekretar Krajevnega komiteja. To mu je tudi uspelo. Zaradi tega je tov. sekretar Krajevnega komiteja v zelo kratkem času spremenil mnenje o tem človeku. Prej je prikazoval direktorja kot rafiniranega in nam nasprotnega človeka, kar v resnici tudi je, teden dni pozneje pa ga je prikazoval v najboljši luči. Ravnatelj je uspel s podporo še nekaterih članov kolektiva »dokazati«, da je za nepravilno stanje v podjetju kriva že zgoraj

omljena tovarišica, in da jo je zato potrebno odstraniti iz podjetja. Ta tovarišica pa je predsednik delavskega sveta ter redno sklicuje seje in delavski svet razmeroma dobro vodi. Krajevni komite je pri tem nasledel ravnatelju in še neki tovarišici, za katero se zdi, da hoče postati poleg ravnatelja absolutni gospodar podjetja, ter zato želi izrinuti dosedanja predsednica delavskega sveta.

Zelo slabo je stanje tudi v gostinskem podjetju Razor-Slavce. Stanje v podjetju se sicer po prihodu novega ravnatelja izboljšuje, vendar pa še zdace ni dobro. Poslovanje podjetja zavirajo stalna trenja med delovnim kolektivom. Delavski svet se ni sestel že od meseca julija lanskega leta. Upravni odbor pa je imel le v zadnjem času nekaj sej, na katerih pa so razpravljali le o odpustih uslužbencev. V poslovanje podjetja (razen ravnatelja in knjigovodje) nima noben uslužbenec toliko vploga, kolikor bi bilo v našem novem gospodarskem sistemu potrebno.

S političnega stališča pa je najtežje stanje v Porentovem domu, ki je pod upravo Telovadnega društva »Partizan« iz Ljubljane. Člani kolektiva, razen upravnic, njenega moža in ekonom, niso niti včlanjeni v sindikat, niti v OF. Upravnica, njen mož in ekonom sicer izjavljajo, da so člani sindikata — na vprašanje, kje so povezani, pa navaja vsak drugo sindikalno organizacijo. Vsi uslužbenec v podjetju so popolnoma odtrgani od celotnega našega dogajanja. Značilno je to, da ob priliki demonstracij glede Trsta, uslužbenec tega podjetja niso nič vedeli o tem. Na dan, ko so se vračali ljudski poslanci z zasedanja Zvezne skupščine in je radio prenašal sprejem teh poslušancev na ljubljanskem kolodvoru, je v tem domu radio takrat tulil neške slagerje. O tem, kaj je družbeni plan, gospodarski račun, novi finančni sistem itd., uslužbenec ne vedo. Zato ni čudno, da je ekonom v tem podjetju izjavjal,

da je naše gospodarstvo zavoženo, da gremo rakovo pot, da pri nas le podiramo in ne gradimo in podobno. Njegov izjave so odraz razpoloženja celotnega kolektiva, oziroma vsaj vodstva tega podjetja do naše oblasti. Kolektiv ima sestanke samo na pobudo upravnic, ki pa so samo direktivnega značaja.

Nič bolje ni v hotelu Vitran-Podkoren. Delavski svet in upravni odbor tudi v tem podjetju praktično ne obstojata. Sestankov je zelo malo — te pa sklicuje le upravnik, ki na njih le deli naloge. O gospodarstvu podjetja in družbenem planu se ne razpravlja. Člani kolektiva sicer plačujejo sindikalno članarino, to pa je tudi vse sindikalno delo, kar ga imajo. Ravnatelj sicer trdi, da imajo redne sindikalne sestanke, toda priznal je, da bi zadnji sestanek moral biti v mesecu januarju, katerega pa se od kolektiva ni nihče udeležil, prej pa, da sestankov sploh ni bilo. Od vseh članov kolektiva po vseh izgledih ni nihče član Fronte. Nekateri imajo še stare legitimacije, vendar odkar so zaposleni v tem podjetju, nimajo nobene zveze z OF. Kakšen odnos ima ravnatelj do delovnih ljudi, je razvidno iz tega, da je ukazal kuharici, naj delavcu, ki jim je sekal drva, ne da penzijsko hrano, temveč naj mu pripravi kosilo iz ostankov, namreč neke že več dni stare žgance. Važno vlogo v tem podjetju ima tudi knjigovodkinja, ki je napol versko blazna; ta ženska je sovražna kuharski pomočnici samo zaradi tega, ker je bila ta prej v službi v počitniškem domu IOOF za Slovenijo.

To so samo nekateri primeri o stanju v gostinskih podjetjih Gornje savske doline. Če pa pomislimo, da v ta podjetja, ki so razen Razor-Slavca uvrščena vsa v kategorijo »B«, prihajajo tudi inozemci, si lahko mislimo, kakšne vtise lahko dobijo pri takih ljudeh o naši državi.

Jensterle Albin

Praznovanje prvega maja na ljubljanskem gradu

Tedenski zunanje politični pregled

KRIZO REŠUJEJO S KRIZAMI

Na mednarodno politiko pritiska v letošnjem letu prava mera stopnjuječe se negotovosti. Stevilna neresena in grozeča vprašanja povojnega sveta naglo zorijo, toda nikjer ni videli sledu tistega, od česar bi si obetali zadovoljiv razplet in olajšanje negotovosti. Nasprotno: že itak ostri spori se še bolj zaostrujejo, da se zdijo že prav neresljivo zavozlani. Vrtimo se v pravem začaranem krogu okrog iste skledne vrele kaše, ki se poleg vsega postaja čedalje bolj vroča. Čutimo, da so specialisti za mednarodne bolezni popolnoma odpovedali, čeprav brez konca in kraja potujejo in sejejo. Tako na Japonskem kakor v Nemčiji, na arabskem vzhodu, kakor v drugih azijskih ali južnoameriških deželah, na Formozi, kakor tudi v sveti domovini atlantskega pobratima z Apeninov, povsod se kažejo — v žalosten opomin in svarilo! — znamenja docela zgrešene politike, ki raje trdoglavo blodi po vakuumu svojih shem in okosrčno sebičnih želja, kakor da bi priznavala in upoštevala, kako človeštvo živi in kaj pravzaprav hoče.

Bilo bi seveda kaj preprosto, če bi vso krivdo napravili sodobni visoki diplomaciji, njenim napakam in nespособnosti, s tem bi ji pripisali več vpliva in pomena, kakor ji dejansko gre. Ti nesrečni možje, katerim vse spodleti in ki menda res nič drugega ne utegnejo kakor odpletati, kar so si prej sami napletli in zapletli, so vsebolj pavisni odraz mednarodnih razmer in njenih strukturnih protislovij, izvrševalci prevladujočih sil in teženj, kakor pa samostojni oblikovalci dogodkov. Vzroke sodobnih mednarodnih kriz bo treba iskati prav gotovo globlje. To je Jugoslavija pravzaprav že zdavnaj opravlja. Veliki prispevek naše zunanje politike lahko s ponosom iščemo prav v tem, da smo na najrazličnejših mednarodnih nastopih vselej odkrivali rentgensko ostro sliko povojne problematike, da smo vselej na glas označili negativne tendence, ki povzročajo napetost in vojno nevarnost ne glede na desno ali levo, vzhod ali zahod — da v tej analizi nikoli nismo razdeljevali črnega in belega po nebesnih straneh. Z neutrudljivo prizadevanostjo smo se borili za edino rešitev, ki razbija začarani krog — za utrjevanje organizacije Združenih narodov, za zgraditev širokega in učinkovitega sistema kolektivne obrambe, ki bi v kali prepeljal pešanje obrambe svetovnega mira v prid hegemonističnim interesom te ali one veslele ter slednjič — za opravljanje kričevih razlik med razviti in nerazvitimi deželami. Toda ta vodila se zdijo danes nekaterim preveč preprosta. Resnica je vselej suha in trezna, neuporabna za demagogijo. Tako doživljamo danes, ko naravnost dežujejo predlogi, kako bi ozdravili in uredili svet, pravo poplavo in zmešnjavo najrazličnejših napotkov. Temu je alfa in omega protiameriška usmerjenost, onemu razoroževanje, tretjemu se zdi, da bi bilo konec vsega zla, če bi brez odlašanja razglasili zedinjeno Evropo, četrti je odkril zdravilo v nevtalizmu... vendar kdo bi jih vse naštel! Motiv teh večidel dobronamernih predlogov je gotovo neprijeten občutek nezadovoljstva s sedanjim razvojem in pošteno hoteenje, najti pot v stabilnejši in bolj umirjen svet. Toda s tem v resnici smo povečujemo zmedo, le postrujejo dezorientacijo in negotovost.

Toda v vsem tem nemirnem iskanju je treba ugotoviti vendarle nekaj razveseljujega: naraščajočo zavednost delavskih množic in njihovo aktivizacijo tudi v zunanje političnih vprašanjih. Ostre zunanje politične razprave v laburistični stranki, skupni nastop treh zahodnoevropskih socialističnih strank glede nemškega vprašanja, protest ameriških sindikatov proti vladnemu stališču do dogodkov v Tunisu, — če omenim le nekaj zadnjih dogodkov — že same po sebi pomenijo dragocen in napreden element. Ni si težko predstavljati, kakšno olajšanje bi prinesle v mednarodni položaj n. pr. Italija ali Francija, če tam ne bi delavci več stali

neprizadeto ob strani, sovražno nezaupljivi, prava država v državi. S takšno Italijo, v kateri bi prišel delavski glas do veljave, Jugoslavija ne bi imela nobenih spornih vprašanj, ki jih ne bi bilo mogoče pravično rešiti — saj se takl Italiji ne bi bilo treba loviti za irendentističnimi slepili, niti razmetavati velikanskih vsot za to, da privleče z vseh koncev sveta volilce v Trst, medtem ko ga menda doma — kakor trdijo — nimajo niti za izvedbo agrarne reforme niti za polno obratovanje industrije ali druge prepotrebne stvari. In kaj bi pomenila v svetu Amerika, če bi tam združena velikanske sile proletariata odločilno posegle v notranjo in zunanjo politiko? Neresna, ali vsaj jalova ugibanja — bo morda kdo dejal. Morda, toda drugega izhoda ni. Bodočnost sveta se blje prav na tej fronti! Resničnost te trditve lahko preizkusimo vsak dan na primeru, ki nam leži pred nosom, pri naših izkušnjah z Italijo. Z ljudmi ki vladajo danes Italijo, se ni mogoče razumno in pošteno pomeniti. Ti vladarji Italije so že pred mnogimi leti obljubili agrarnemu proletariatu 750.000 hektarjev latifundijske zemlje, v resnici pa so je razdelili komaj 40.000 hektarjev in še usoda tega beraškega grizljaja je spričo mogočnega odpora veleposestnikov zelo negotova. Za izkoriščanje obstoječe industrijske zmogljivosti pravijo, da ni kapitala, čeprav sami uradno priznavajo, da ima dežela okrog 2 milijona brezposelnih, prav toliko je priložnostno zaposlenih in okrog 500.000 mladih ljudi, ki sploh še niso našli prilike za zaposlitev in zaslužek. In zdaj ta nesmisel: vse to velikansko socialno in gospodarsko gorje naj bi izbrisala strupeno sovražna parola o Trstu, irendenta — ali kakor potrjujejo zadnji dogodki — splošna zaostritev odnosov z Jugoslavijo! Obrnimo te stvari, kakor vemo in znamo, ne moremo mimo zakujučka, da bo prva in glavna žrtev te tržaške sleparije vladajoča Italija sama, kajti to, kar počenjajo, so najbolj bedasti žeparski triki, je bankroterska politika ljudi, ki jih čaka potop. Kako smešni so pri vsem tem demokristjanski glavjarji, ko menijo, da bodo udarile njihove občinske volitve nas Jugoslovane. Sovnistični inferno, katerega uprizarjajo v Trstu, ne bo premaknil niti kamna na naši stvari. Naj dozori čas, ki bo prej ali slej dal prav nam, ne pa tem klavnim zaporednim imperialistom, ki bodo že še spoznali, da se zgodovina ponavlja v drugič le kot — burka. Neprijetno presenečenje bodo napravile italijanske občinske volitve nekje drugje, prav med tistimi, katerim je hotela londonska gospoda pomagati — na naš račun. Je že tako: kjer je mrhovina, se zbirajo tudi krokerji!

Ta italijanski primer lahko razvijemo še dalje. Ta Italija slovi namreč tudi kot važen podpornik atlantske politike. Ko se je pred dobrim mesecem naselil v palači Chaillot stalni sekretariat atlantskega pakta, smo brali ponekod zelo samozavestne razlage, kako je ta preselitev v prejšnje začasno bivališče Združenih narodov tudi simbolično pomembna. Napravili smo odločen korak naprej, od praznega besedenja do konkretne politike trdnih in učinkovitih dejanj. Toda prav zadnje dni vidimo marsikaj, kar bi govorilo za to, da s to atlantsko alianso le ni vse tako, kakor bi nas hoteli nekateri prepričati. Znano je n. pr. zelo mučno nesoglasje med Angleži in Amerikanci, glede tega, kdo naj bo v sredozemskem bazenu glavni pomorski poveljnik. O tem sporu so razpravljali tudi na nedavnem posvetovanju turških in grških državnikov, kjer so se menda izrekli za Američana. Ob priliki tega posvetovanja so se razširile tudi vesti, da bi se bil tudi dolgoletni boj med britansko in ameriško strujo v Grčiji odločil v korist prvih. Da so odklonili pri tem tudi italijanskega suhozemnega poveljnika, je spričo svežih grških izkušenj z Italijani pač samo po sebi umljivo.

V ozadju teh sporov o sredozemski vrhovni pomandi je seveda razburkani

srednji vzhod, kjer bijejo Angleži trdoglave, toda čedalje neuspešnejše bitke za svoje zadnje postojanke, često v ostrem navzkrižju z ameriški diplomati, ki marsikdaj vse preveč neučakano prevzemajo dediščino in mesto svojega prednika. Te tožbe o ameriškem nerazumevanju se vlečejo že nekaj let, slišati jih je večkrat tudi v Parizu. Tudi o sedanjih pogajanjih z Egipčani sodijo nekateri v Londonu, da bi ne bile tako težavne, če ne bi stal za hrbtom egipčanskim paš ameriški veleposlanik v Kairu. Mnogo sumničena v Parizu kot v Londonu je zbudilo tudi potovanje delegacije španskega diktatorja po arabskem vzhodu, baje ostro naperjeno proti Angležem in Francozom. Govorilo se je celo o poskusu neposredne zveze arabskih držav preko osi Španija-Portugal-ZDA... Tudi Mosadik se je vdal pred kratkim, čeprav ves solzan, v ameriške pogoje za nadaljevanje pomoči...

Ni si težko predstavljati, kako je ob takih in podobnih dogodkih pri srcu človeku, ki je nekoč mnogo bolj obzirlen Amerikancem izjavil, da ni prevzel vlade zato, da bi likvidiral imperij. Rastoča nerazpoložnost proti starejšemu partnerju prav verjetno ne bo samo monopol bevanistov. Četudi teh razlik ne smemo precenjevati, jih je treba imeti le pred očmi, še posebno spričo velike pozornosti, ki jo posvečajo v Moskvi prav Veliki Britaniji. Kdo ve, če ni tudi za potovanjem Edenovega pomočnika Masoba v Sovjetsko zvezo kaj več, kakor priznava uradna verzija. Zanimiv je tudi drugi potnik, ki se je odpravil te dni v Moskvo, George Kennan, novi ameriški ambasador. Mož je slovit poznavalec sovjetske politike, eden najboljših diplomatov, kar jih zmorejo, ki ga gotovo niso poslali v izolacijo ameriške ambasade, temveč na navezovanje stikov in razgovore. Poročila, ki jih bo pošiljal letos in prihodnje leto, bodo nedvomno močno vplivala na nadaljnjo ameriško politiko. Kajti atlantsko-pentagonske modrosti: oboroževanje — zdravilo za vse! — bo v dveh letih konec. Takrat bo Amerika oborožena do zob in mobilizirana, pred njo in svet se bo pa postavilo usodno vprašanje — kaj sedaj?

Atlantske perspektive so kratkoročne, vznemirljive, polne negotovosti. Na to platformo ne računajo mnogo niti konzervativni krogi, pristaši restavracije, na katere se pa vendar izključno upira. V njo ne verjamejo, kakor vse kaže, niti ameriške jeklerske družbe, kaj šele francoski ali nemški kapitalisti. Nemška industrijska zveza se je brez ovinkov izrekla proti atlantskim načrtom o vlogi Nemčije in prav njihov odpor je slednjič hudo zamajal vso, s tolikimi mukami postavljeno zgradbo in pokvaril fiksirane rokovnike.

Prav na nemških napakah, ki jih Moskva zdaj mojstrsko izkorišča, so se razgalile vse slabosti in nevarnosti atlantske politike, pa naj rešijo nemško krizo tako ali drugače. Postale so šolski primer politike kratkovidnosti, ki si samo domišlja, da kaj gradi in zavaruje, ne vidi pa, kako se ji vse pod rokami podira.

Egon Tome

S prvomajске proslave v Kopru

Kako živijo Slovenci v Belgiji

Po pripovedovanju starih izseljencev so se Slovenci naseljevali v Belgiji v letih od 1923 do 1929. V prvih letih se niso selili naravnost iz Slovenije, temveč so prihajali v Belgijo iz Westfalije in pozneje iz Francije. Neposredno iz Slovenije v Belgijo so se izseljevali šele v času od 1928 do 1929. leta.

Po podatkih belgijskega statističnega urada je bilo leta 1936 v Belgiji 5555 jugoslovanskih državljanov. Tu pa niso všteti Slovenci iz Primorske, ki so jih šteli za Italijane. Na splošno so pred vojno računali, da je bilo slovenskih izseljencev v Belgiji okoli 6000.

Danes še ne vemo točno, koliko izseljencev živi v Belgiji, računajo pa, da jih je povprečno nekaj manj kot 4000 in od teh je manj kot polovica Slovencev. Živijo raztreseni po vsej Belgiji, največ jih je pa v pokrajini Limburg in v Liège-u. Na splošno se preživljajo s težakim delom. Največ jih je zaposlenih v rudnikih, manj v tovarnah. V drugih poklicih jih je zelo malo.

Tudi za kolonijo v Belgiji se stara Jugoslavija ni zanimala in jo je prepuščala svoji usodi. Delavci so živeli v zelo težkih pogojih, brez kakršne koli pomoči takratnih jugoslovanskih oblasti. Kraljevska jugoslovanska vlada ni sklenila za Belgijo delavske pokojninske pogodbe, delavci niso imeli nobene socialne zaščite in so bili tako prepuščeni na milost in nemilost kapitalistom za najbolj grobo izkoriščanje. Na ta način so bili izseljenci tudi oškodovani pri raznih podporah in povsod zastopljivi.

Pomagali so si le z različnimi socialnopolitimi društvi. Niso pa imeli nobenega prosvetnega društva, nobenega slovenskega učitelja itd. V stari Jugoslaviji so pisali, da so naselbine v Belgiji večidel zapisane smrti in je le vprašanje časa, kdaj bodo popolnoma izginile.

Po drugi svetovni vojni so izseljenci v Belgiji obnovili stike z domovino. Čim so se razmere uredile, so prišli na obisk v Jugoslavijo, kjer so jih lepo sprejeli. Ti stiki pa postajajo čedalje bolj trdni, zlasti odkar je bila ustanovljena »Slovenska izseljenska matica« v Ljubljani, ki vzdržuje kulturne stike z našimi izseljenci po svetu.

Krajevni ljudski odbor

Vipava

s trgovskim podjetjem, gostinstvom, gradbeno-remontnim podjetjem, klavnico, krojaštvom, pekarno in kinopodjetji čestita delovnemu ljudstvu k Prazniku dela in Dnevu zmagel

Vatikan in fašizem

19. aprila je imel dr. Milan Bartoš po beograjskem radiu predavanje o položaju cerkve v Jugoslaviji. Nanj je v prizadetosti odgovoril Vatikan s člankom v »Osservatore Romano«, 24. aprila. V članku skuša Vatikan zakriti svoje sodelovanje s fašizmom pred vojno in med njo. Dr. Bartoš namreč dokazuje, da je prav fašistična nastojenost Vatikan vzrok, da še ni prišlo do boljših odnosov med cerkvo in državo v Jugoslaviji. Zato naj postrežemo tu samo z neznatnimi odlomki iz knjige Ivo Mihovitič »Vatikan in fašizem«, ki pričajo o sodelovanju s fašizmom tudi najdogovornejše cerkvene osebnosti — papeža Pija XII.

V cerkvenih krogih kaj radi poudarjajo, da je Pij XII. po svojem fanatizmu zelo podoben zadnjemu papežu, razglašeneh za svetnika, tistemu po vrsti 225. papežu Piju V., kronanemu leta 1566, ki je umrl šest let pozneje, potem ko je bil pred smrtno ukazal, naj inkvizicija likvidira ne le aktivne, marveč tudi »tibe« krivoverce, kakor tudi tiste, ki so krivoverci, »ne da bi to sami vedeli«. Pij XII. je zares fanatik in s fanatičnostjo prežet fizični mršavec. Druga njegova značilnost je, da je zelo učen, tretja pa, da je rimski aristokrat in neposredni arbiter v finančnem ka-

pitalu Italije. Pij XII., Eugenio Pacelli, je iz znane rimske družine Pacellijev, knežjeva in bančnega doma. Njegov stric Ernesto Pacelli je načeloval največji italijanski banki, »Banco di Roma«, ki je imela pomembno vlogo tudi v zvezi med Vatikanom in fašizmom. Papeževi najbližji sorodniki še zdaj vodijo to banko, kakor tudi mnoge druge banke in velika industrijska podjetja, v Vatikanu pa imajo visoke častne funkcije. Njegov brat, advokat Pacelli je bil vatikanski ekspert pri sklepanju, lateranskega sporazuma z Mussolinijem.

Eugenio Pacelli je postal škof leta 1917. Takoj potem so ga poslali za papeškega nuncija v Nemčijo, kjer je ostal več let. Sklenil naj bi tajen sporazum med Vatikanom in pretežno protestantsko Nemčijo. Nemčija naj bi bila v bodoči vojni na strani katoliške, papežu zveste Avstrije, da bi skupaj toliko krivoverske, nevarne države: Francijo, Anglijo in Rusijo, pa tudi — Italijo... Poznejša reaganja Pija XII. na nemški nacionalizem, pa tudi na nacizem, so v zvezi s tem njegovim prilagojevanjem v Nemčiji v letih nunciature. Takrat je navezal mnoge stike, ki se vlečejo do današnjih dni. Leta 1918 je prišlo na Bavarskem do revolucionarnih dogodkov, pa je vlada rajha, ki ji je načeloval socialni demokrat Hermann Noske, upor v krvi zadušila. Pacelli je s šifriranimi brzojavkami obve-

ščal papeža Benedikta XV. o razvoju dogodkov in iz neke nerodno izgubljenе brozjavke je lahko zgodovina zabeležila podatek, da je bila v teh dogodkih tajna zveza in sodelovanje med Noskejem in Vatikanom ob posredovanju in na pobudo Pacellija... Pacelli je bil takrat v Münchenu, potlej pa je postal nuncij v Berlinu. Leta 1929 je sklenil konkordat med Prusijo in Vatikanom in za zasluge je bil imenovan za kardinala. Zanimivo je, da je posebnih papežev tajnik še zdaj nemški jezuit Leiber, njegov najvažnejši svetovalec pa znani monsignor Kaas, šef katoliške stranke v Nemčiji, ki je še zdaj v emigraciji, kar pa ne pomeni, da ne bi dirigiral vseh katoliških političnih gibanj v Nemčiji.

Eugenio Pacelli je postal državni tajnik Vatikanu leta 1930 po smrti kardinala Gasparrija in tako je že takrat vladal v Vatikanu kot prvi za papežem. Ker pa je bil inteligentnejši in v vsakem oziru inciativnejši od papeža Pija XI. je bilo vso, kar so pripisovali temu papežu, večinoma Pacellijevo delo.

Pacelli je večkrat pokazal, kakšen je njegov odnos do fašizma. Navedli pa bomo samo nekaj primerov.

Leta 1934 se je kardinal Pacelli, poznajši papež Pij XII., v posebni misiji mudil v Buenos Airesu. Takrat je bil državni tajnik Pija XI. Dne 13. X. je imel tam govor in »prikljical je božji blagoslov na tistega, ki upravlja domovino in bdi na njeno srečo«, misleč na Mussolinija.

Kardinal Pacelli je ob začetku ciklusa predavanj v »Institutu za rimske študije« imel govor, v katerem je dokazoval, da je Kristus pravzaprav Rimljan, ker je božja previdnost določila, naj bo Rim duhovno središče vere. V navzočnosti mnogih cerkvenih dostojanstvenikov, kardinalov in fašističnih funkcionarjev je Pacelli izrazil spoštovanje papežu, kralju in duceju.

Ko pa je v vrtincu abesinske vojne ves pošten svet obsojal fašistično Italijo, je Pacelli pel hvalnice Mussoliniju.

»Božja previdnost je Rim ustvarila in določila, da postane prestolnica sveta in središče krščanstva. Cesarji Rim je bil zgodovinska priprava na duhovno univerzalno cesarstvo Jezusa Kristusa; nobeno mesto ne bo premagalo misije Rima, božjega mesta, mestale vtelesne modrosti... Uničiti Mussolinija je cilj nasprotnikov, to pa pomeni zadeti srce Rima, glavo krščanstva, uničiti svetnike in ubiti Boga. In kako more potemtakem kdo zahtevati, naj bi cerkev ne podprla svojega velikega križarja, Mussolinija.«

Glejte, tako je govoril Eugenio Pacelli, sedanji Pij XII. ...

Pij XI. ni dočakal druge svetovne vojne, ker je prej umrl. Rad bi jo bil dočakal, najbrž ne bi storil ničesar, kar bi oviralo Mussolinija in Hitlerja v uredničenju njihovih naklepov. To lahko sklepamo iz njegovega presojanja abesinske in španske vojne, pa tudi sicer — iz vsega!

Leta 1945 je bilo ustanovljeno v Bruxellesu društvo »Svobodna Jugoslavija« katerega član lahko postane vsak Jugoslovan brez ozira na versko ali politično prepričanje. Sedež društva je v Bruxellesu. Društvo ima več podružnic v krajih, kjer žive izseljenci. Ob ustanovitvi je imelo društvo 1172 članov, in sicer v Liègeju 536, Limburgu 410, Ebarlervu 83, Monsu 76, Namurju 25, Bruxellesu 42.

Težave seklj so v tem, ker je članstvo raztreseno in ga je težko zbrati. Kljub temu pa so seklje zelo delavne. Sekcija v Monsu, ki ima najbolj raztreseno članstvo, je n. pr. imela v sedmih letih 63 raznih sestankov, 13 zabavnih prireditev, vrtilo so 5 jugoslovanskih filmov. Leta 1947 je sekcija izgubila 27 svojih članov, ki so se vrnili v Jugoslavijo. Sekcija je tudi zbirala prispevke za pomoč Jugoslaviji in je odposlala 44 paketov itd.

Resolucija Informbiroja je naše izseljence v Belgiji v prvih tednih nekoliko zmedla in presenetila. Težko je bilo zlasti v začetku, ker niso dobili takoj — zlasti v bolj oddaljenih krajih — literature iz Jugoslavije in niso vedeli za stališče Jugoslavije. Ko so pa dobili časopise in brošure, so kmalu razumeli, kaj je na stvari, in večina se je postavila na stran Titove Jugoslavije. Odpadlo je le nekaj posameznikov, ki so slepo verjeli moskovski propagandi. Danes je resnica o Jugoslaviji prodira do naših izseljencev v Belgiji, poštini in zavedni so spoznali, da je njihova nacionalna dolžnost braniti domovino pred informbirovskimi klevetami.

Tudi razni emigranti iz Jugoslavije so skušali oklevetati novo Jugoslavijo, pa so pri zavednih staronaseljenih nateletih na gluha ušesa. V Belgiji se jih je zelo malo naselilo, ker so po večini odšli v Kanado. Nekaj se jih je tudi vrnilo, ko so zvedeli za izjavo ministra Rankoviča. Tudi nek kaplan iz Slovenije se je pojavil med izseljenci. Ljudje mu pa ne zaupajo in ga gledajo postrani. Pravijo, da bi ostal v domovini, kjer je ostala večina, če bi imel čisto vest. Staronaseljenci nočejo sprejeti v svojo sredo emigrantov in jih zaničujejo.

Na splošno pa se naši izseljenci v Belgiji borijo z istimi težavami kot ostali delovni ljudje. Muči jih strah pred brezposelnostjo, zaradi oboroževanja so se povisale cene življenjskim potrebščinam itd.

Nekaj izseljencev bo letos izkoristilo svoje počitnice za obisk domovine. V družtvih živahno razpravljajo, ker je zanimanje za potovanje v domovino veliko. Nekaj upokojenih rudarjev bi se pa sploh preselilo v Jugoslavijo, pa še ne vedo, kako bi to uredili. To so nekatera vprašanja, ki trenutno zanimajo naše ljudi v Belgiji.

Kljub vsem težavam in razočaranje nad staro Jugoslavijo je pri večini naših izseljencev ostala v srcu ljubezen do domovine, ki se je razvila zlasti sedaj, ko vidijo, da so v socialistični Jugoslaviji našli to, kar so v stari pogrešali.

S. L.

ČEZ SOČO

Italija si danes z vsemi sredstvi prizadeva, da bi si ponovno prigrabil Trst, ker so naši aktivisti skupno s tržaškimi delovnim ljudstvom vodili težak boj v ilegali proti italijanskim in nemškim fašistom in ki so ga naši borci v hudih borbah tudi osvobodili. Danes si hočejo ponovno priložiti to mesto na slovenskem narodnostnem ozemlju, za katerega niso v drugi svetovni vojni nič žrtvovali.

Podoben primer je z Gorico. To slovensko mesto si je Italija prisvojila z mirovno pogodbo kljub temu, da ga je italijanska vojska v septembru 1943 popolnoma in brez slehernega boja prepuštila Nemcem. Z nacističnimi vojski so se tedaj borili za Gorico le partizani, katerih enote so sestavljali Slovenci iz mesta in bližnje ter daljne okolice Gorice.

Daljša časa smo že premišljevali, kje in kako bi prekoračili Sočo. Ta nam je po našem mišljenju v rokah Nemcev in bila na poti iz internacije najresnejša ovira, kajti vsi mostovi čeznjo so bili zastraženi. Potem, smo menili, bo že nekako šlo. Zanesli smo se na Matice, ki se je pred koncem prve svetovne vojne potikal po teh krajih v sukni avstrijskega vojaka, in verno poslušali njegove nasvete in predloge. Posvetovali smo se tudi z briškimi kmeti ter se odločili prekoračiti Sočo pod Gorico.

Zdaj, ko smo poležavali okrog svojih nahrbtnikov v rahlo orumenelom gozdiču ob vnožju goriških Brd, Matic s svojim še ne dvajsetletnim sinom ter midva z Darijem, smo svoj sklep se potrdili in se napotili proti vsem ob Soči. Topovsko grmenje in nadletavanje letal nas je nekolikokrat zaustavilo, vendar smo kljub temu vztrajno nadaljevali pot. Toda od vasi Moše in Koprive smo se po nasvetu vaščanov raje obrnili proti vzhodu ter v poznem popoldnevu prispeli v predmestje Gorice, v Podgoro.

Stopajoč v parih po široki cesti smo nenadoma z više ležeče železniške proge zaslišali močan: »Halit! Pogledali smo proti železniškemu nasipu, od koder je prihajal glas. Tam sta stala dva nemška vojaka, gotovo še ne stara dvajset let, in ponovno zavpila: »Halit! Eden izmed njih je že legel med travnice za strojnico. Hudiča, sem si mislil, ta ne pozna šale, zdaj-zdaj bo spustil rafal in po nas bo. A se le nismo ustavili. Vendar pa nisem znižil besedice, toda ustnice so bile, kakor da bi se v hipu posušile. Stisnil sem se k robu ceste ob zaprašeno drevesno krone, da bi bili manj vidni. Vtem se je pojavil kakor iz tal pred nami črno oblečeni nemški policist, dvignil prst in nas reško, kratko zaustavil: »Halit! Skoro na mestu smo se ustavili. Toliko smo imeli še časa, da sem tiho dejal Maticu: »Zdaj je vrsta na tebi. Ti znaš nemški kakor Nemec in drugo ti ni treba več reči...»

Matic je svojo nalogo dobro opravil. V brezhibni nemščini, v izgovarjavi trdega Nemca je prepričal policista, da smo bili evakuirani v italijansko taborišče in se zdaj, ko so Nemci »prevzeli oblast v Italiji, vračamo nazaj.

»Če je potrebno, se javimo nemškimi oblastem ali nemški komandi v Ljubljani, kamor smo itak namenjeni,« je zatrejal Matic.

Nemca je to zadovoljilo. Spustil nas je dalje. Mlada nemška vojaka na progi sta se ob strojnici zopet vzravkala. Napotil smo se dalje po cesti. Nismo govorili, dokler so nas še lahko opazovali nemški vojaki, toda v naši notranjosti je govorilo: zdaj smo vsi preliščili, a naša pot je še dolga, dolga; bogve kaj vse nas še čaka.

Vtem smo dospeli sredi Podgore. Opazili smo, da so ceste prazne. Edini ljudje ob gostilni, kjer smo se za hip ustavili in prosili vode ter jih spraševali, kako priti čez Sočo, so se nas izogibali. »Kako naj to vemo?« so zaskrbili v hkrati odtujeno odvrnili.

Izza ovinka se je iznenada pripodil tovorni avto, poln nemških vojakov. Le čelade in cevi strojnici so mogle iznad desk. Zapršilo se je in že so izginili za cestnim ovinkom ter se, križajoč po cestah, usmerili čez most nazaj v Gorico. Prašni in prepoteni smo prikoračili do vrtnega zidu, kjer nas je zaustavila žena srednjih let. Z nabranim čelom, polnim skrbi, nas je ogledovala in s prstom povabila skozi vrtna vrata, jih zatam, ko smo ji sledili, zaprla, pogledala okrog in vprašala: »Kam greste, ljudje božji?«

Se preden smo ji dobrodušno pojasnili, nam je prinesla jesti. Odvrkli smo nahrbtnike na široko vrtno stezo in uvideli na mah vsa neumnost naše poti iz Brd v Podgoro.

»Saj tu je fronta! Danes je najhuje pri Mirnu,« nam je pravila, ko nas je stregla. »Kaj iščete tu? Onemogli ste, a po nahrbtnikih vas vsakdo lahko spozna, kdo ste. Najbolje bo, če se vrnete nazaj v Brda in čez plavski most na drugo stran Soče. In potem dalje skozi Trnovski gozd in spet naprej, če vam bo sreča mila.«

»Čez plavski most?«

»Da, tako bo, mislim, najbolje. Kaj-ne? je poklicala moža. »To bo še najvarnejša pot.«

Tudi podgorskega župnika je hotela vprašati za nasvet. Branili smo ji, češ, se bomo že nekako izotali ter našli pravo pot na onstran Soče. Toda ženi a je vseeno vztrajala ter ga celo pripeljala v hišo. Z nezaupanjem smo ga pogledali. Počasi pa je nezaupanje izginjalo, kajti tudi on nam je svetoval, naj se vrnemo nazaj v Brda, kjer gospodarijo, kakor je rekel, partizani. Gospodinja nas je povabila v kuhinjo, pripravila večerjo s skrbnostjo, ki je lastna starejšim ženam, ter nam preskrbela še prenočišče na bližnjem seniku, kamor smo zaradi varnosti odšli šele v trdi temi. Prespali smo na dišečem senju in kovali načrte za nadaljnje potovanje.

Nismo posebnost kos položaju, sem premišljeval. Nebogljivi smo kot otroci. Sicer pa danes ne moreš reči, kako je prav: ali prekoračiš Sočo pod Gorico ali kje drugje. Glavno je, da ne padeš v roke brezčutnim Nemcem. Ko smo se že rešili italijanskega taborišča, sicer

niti Sabotin in bližnje griče. Glasovi rafalov in grmenje v daljavi se je zopet prebudio.

»Ali se spominjate besed ženice iz Podgore?« nas je vprašal Matic in si prižigal cigareto. »Italijanskih vojakov zdaj ni več v Gorici. Z Nemci se tepejo samo naši... samo naši fantje... Gotovo imajo velike izgube, ko jih tolčejo z letali in s tanki. Tako je rekla. Ali se spominjate?« nas je ponovno opomnil.

Spominjali smo se teh besed, ki so rezale v našo notranjost. Zdaj se je oglašil molčeci Matic: »No, videli smo dosti italijanskih vojakov med Gonarsom in Kriminom, ko smo se prvega dne pomikali po Furlaniji proti Brdom. In koliko jih je bilo! Za celo brigado, morda dve!«

Spomnil sem se dolgih kolen italijanskih vojakov, ki so napolnili stranske poti Furlanije. Srečavali smo se z njimi: mi iz internacije v Slovenijo, oni v nasprotno smer v Italijo. Prvi vojaki, ki smo jih srečali še globoko v furljanski nižini, so bili v uniformah, nekateri še oboroženi. Naslednji so se razpete pomikali, odmetavali puške, revolverje in bombe, kolikor so jih imeli. Zadnji so bili že povsem brez vojaških znakov, preoblečeni in kar dobro razporejeni, kajti vračali so se domov, za mnoge je tedaj italijanska kapitulacija pomenila konec vojne. Mnogi so nas, vračajoče interniranca, gledali s sovražnim pogledom, zadnji pa so nam zaupno pripovedovali in kazali s palcem čez ramena v smeri Soče, od koder smo čuli grmenje: »Presso Gorizia sono i vostri... Combattono contro Tedeschi!«

»Italijani so odhajali čez Furlanijo domov v Italijo,« je odvrnil oče sinu. »Na Kras pa prihajajo, kot so pripovedovali v Podgori, tržaški ladjedelniki delavci in tržaški proletarci. Partizanske vrste polnijo.«

»Morda le ni prav, da s tako vztrajnostjo tiščimo domov,« sem se čutil krivega. »Novomeških študentov, ki so bili z nami v Gonarsu, je dosti ostalo tu v Brdih.«

»Svojo staro mater bi rad videl po tolikih mesecih, pravzaprav letih. Ti, Dari, si toliko prepovedoval o svoji ženi v internaciji. Ali je ne bi zopet rad videl? A ti,« se je obrnil k meni, »svoje sva sina, ki se ti je medtem rodil, še sploh nisi videl! Tudi doma, verjemite, bomo lahko prijeli za delo in puško!« se je zamislil Matic in opravičeval našo nezadržano slo po domu.

Zgrabili smo nahrbtnike, ki smo jih med pogovorom odložili na robu vinograde, jih vrgli na hrbe in se molčče, vsak s svojimi mislimi vzpenjali med vinskih gorcami vse dalje in više. Ko je popoldansko sonce zgubljalo moč, smo na Vrhovljah v globoki koritasti dolini zagledali pas zelene Soče.

Zazrli smo se vanjo vzradošeni in hkrati zaskrbljeni; za nas je predstavljala najtežjo oviro na poti iz Gonarsa domov.

Razgledali smo se še nazaj proti Kriminski gori. Bila je polna bleščečega sonca. Zdaj smo jo ogledovali z nasprotne strani kakor vse zadnje mesece iz taborišča, izza žic. Poleg nje so manjši griči in grički uprli soncu svoja hrbtišča in se spuščali naprej v ravno furlansko polje. Toda le za hip smo se ustavili na cestnem robu in objeli s pogledom vsa topla, z vinsko trto porasla Brda. Gnalo nas je dalje, domov.

Z Vrhovljev smo se spuščali po vijugasti cesti proti Plavam. V poznem sončnem popoldnevu se je Soča v globeli tiho vila med skalami. Pod seboj smo zagledali železniško progo, ki se je zgubila v temen predor. Pred obokano črno votlino je stal nemški vojak in se razgledoval po pobočju. Še ni čez Sočo so po asfaltirani cesti drčala motorna vozila. Brzenje nemških oklopnih avtomobilov je naraščalo in se zopet izgubljalo. Ze smo zagledali plavski most. Ustavili smo se in z očmi pozorno pregledali okolico. Na mostu ni bilo, kakor smo pričakovali, nemškega vojaka z nasajenim bajonetom na puški. Bil je kakor škatlica položen nad zeleno strugo. Skupina Belokranjcev in Cabrancev se je, vračajoč in Gonarsa kakor mi, zaustavila. Ko so zagledali Švabe ob progi, so se ulegli v grmovje in čakali teme. Ponoči, so rekli, bodo prebrodili Sočo. Čeprav nismo znali plavati, jih reka ni zaustavila. Samo odložil so svoj pohod čeznjo za nekaj ur.

Nekaj sto korakov pred mostom sr.o prehiteli staro ženico, s katero smo skupno korakali na poti proti Vrhovljem. Ona je s culo v rokah zatem nadaljevala pot, mi pa smo, preden smo zapustili Brda, popili še nekaj kozarc v močnega briškega vina. Pri ponovnem arešanju nas je »poznala po naših bosih«, okrvavljenih nogah.

»Hvala bogu, da niste šli z menoj,« je prišla ženica z napol iztegnjeno roko za lice. »Veste, kaj se je zgodilo? Pred mano so šli prav takile suhi in slabi interniranci, kakor ste vi. Samo nekaj korakov pred menoj! V dv.h tovornih avtomobilih in v oklopniku pa so se peljali proti Brdom nemški vojaki. Tam kjer so naši cesto razstrelili, so se seveda ustavili, ko niso mogli več dalje.«

Spomnili smo se velike, nekaj korakov široke in dokaj globoke luknje sredi strmine, v cesti, ki smo jo ogledovali še pred pol ure.

»In kaj je bilo potem?« smo nestrno silili v ženico, hoteč prekiniti dolgovno pripovedovanje z vsemi podrobnostmi od začetka do konca, ki je lastno kmečkim ljudem.

»No,« je nadaljevala, »kaj je bilo? Poskakali so z avtomobilov kakor mačke ter vse te reveže pobasali s seboj. Potem pa hajd nazaj!«

»Ti bodo nadaljevali v nemških taboriščih,« je zaskrbjeno dejal Matic. »A mi moramo sedaj prekoto paziti, da nas ne doleti kaj podobnega.«

Skrbno smo si ogledali železniško progo, cesto in most čez Sočo. Ta hip nismo videli nobenega nemškega vojaka, razen ob predoru. A tega mesta, to smo vedeli, ni smel zapustiti. Podvžali smo se in pohiteli proti mostu. Z očmi smo spreletavali, ne da bi se v glavo ali telesom kaj obračali, cestišče in skupino hiš, ki so stale onkraj mostu. Ze smo korakali čez most. Na steno hiše je bil pritrjen svež letak, napisan v nemškem in slovenskem jeziku: Slovenci! Nemški rajh vas je sprejel v svoje močno varstvo... »

Za hip smo zaustavili korak. Za vogalom hiše smo zaslišali nemško govorico. To nemško govorjenje nas je zbegalo. Ali naj se vrnemo, se ponoči pripravimo čez reko, kakor bodo napravili Belokranjci in Cabrancevi? Nagonsko smo šli brez besed dalje. Strnili smo se po dva in dva in dospeli do glavne ceste. Za vogalom sem se ozrl na levo. Zagledal sem skupino nemških vojakov na dvorišču. Stali so ob motorjih in sivo pobarvanem avtomobilu, jih pregledovali ter popravljali in pri tem glasno govorili v zategli bavarski govorici. Še nekaj korakov vzdolž ceste, zatem pa smo se zapodili, kar so nam dale izčrpane mišice, po vzpenjačih se poti iz doline v hrib. Kolikor bolj smo se oddaljevali od asfaltne ceste, tem počasneje smo stopali.

V mraku smo že dospeli do samotne kmetije. Takoj, ko smo se skobacali na pod, poln dišeče suhe detelje, smo se vgnezdili in se pokrili z grobimi odejami.

»Ne morejo biti povsem trdni, ko tiskajo letake tudi že v slovenskem jeziku,« sem se spomnil na priljubljeni letak na hišnem zidu v Plavah.

»To je dobro znamenje,« je menil Dari.

Matic je takoj dodal: »Včasih so bili letaki kakile: Kdor se ne bo ravnal po navodilih nemške komande... bo ustreljen! Kdor ne bo delal tako in tako... ustreljen! Erschossen! Za vsak najmanjši prestopek... ustreljen! Erschossen!«

V polsnu se mi je bell letak z velikimi črnimi črkami. Kdo pa je bil podpisani na njem? General Ra... Ra... kako že? Da, Raapke, nekaj takega. Bogve, kolikokrat je bil že podpisani na letkih, ki so oznanjali smrtno obsodbo. Sedaj Švabi hodijo po ljubljanskih ulicah in gotovo ni niti enega Italijana najti v Ljubljani. Morda edino kdo za zvezo. Tako bodo nekdo odšli še Nemci! Zatrpali bodo prelaze čez Karavanke, Ljubelj in Jezersko ter Dravograd. A odšli bodo! Morda ne tako klavarno kakor Italijani in še po-

bijali bodo med potjo, toda v naših krajih ne bodo ostali.

A do propadajoče fašistične Italije nimam nikakega sočutja. Dolgo so nas »osvobajali«. Dolgo in postopoma. Najprej, po prvem svetovnem klanju, so pograbil Trst, revno kraško zemljo, Soško dolino ter Istro. Zatem Reko, pred dvema letoma in pol še »Ljubljansko pokrajino«, Dalmacijo, Črno goro... Vedno več, vedno bolj grabežljivo, požrešno. Grabežljivo, če se da. A dalo se je. Nihče razen tega ljudstva, ki živi na tej skromni zemlji, po kateri hodimo v teh dneh, se ni upiral, ko so italijanske vojaške kolone zasedale Soško dolino ter hrbe in grape. A prevelik griljal se je po skoraj tridesetih letih zatankil v grlu.

Toda, zapri oči! Dobro jih zatansi in ne premišluj več! Kajti pot je že dolga, morda še težka in naporna, preden se boš lahko brezskrbno vdal premišljevanju.

Res sem kmalu dokaj trdno zaspal. Prvič, odkar smo se potikali po teh krajih, nisem ponoči slišal strela, regljanja strojnici in detonacij. Noč je že zdavnaj zagrnila globoko Soško dolino in hrbe vzdolž nje.

Sveže septembrsko jutro nas je naslednjega dne dvignilo s senika. Čez teden dni smo dospeli v srce ljudskega odpora, v Belo krajino. Tu je bilo še bolj kakor v krajih ob Soči vse na nogah. Partizanske brigade so se polnile z novimi borci in vračajočimi se interniranci. Vedno večja je bila vojska preganjanih.

Slika italijanskega taborišča je polagoma bledela. Zamenjala so jo nova doživlja v brigadah.

Minili sta dobri dve leti, ko sem obiskal družino v Podgori, kjer smo na poti iz internacije dobili varno zavetišče. Naša znanca sta se zelo spremenila. Ženici se je brada potisnila nekam naprej, mož pa je že ves osivel pokašljeval.

»Kaj mislite, kako bo z nami?« me je zaskrbjeno vprašal in pri tem mislil na usodo Gorice in Podgore.

»Teško je reči,« sem odvrnil negotovo.

»Ali bomo mar zopet morali živeti pod Italijo?«

Molčal sem. Spomnil sem se težkega vzdušja septembrskih dni, ko so tod grmeli nemški tanki, topovi in letala. »Ali se spominjate?« sta dejala. »Samo naši fantje so se tedaj tolkli dok okrog. Italijanski vojaki so stisnili rep med noge in...«

»Naši fantje so posejali s trupli to zemljo, drugi si jo bodo prigrabili za zeleno mizo,« je užaloščeno pristavila ženica.

S težkim srcem sem zapustil njihovo toplo streho. Čez nekaj tednov je dokončno stala onstran naše meje. C. S.

Cankarjeva založba

LJUBLJANA
NEBOTIČNIK

Ali ste že spopolnili svojo knjižnico z naslednjimi deli?

Izbor lepega, zanimivega in naprednega čtiva!

CANKAR, izbrana dela III. zvezek,

LONDON, Dolna meseca,

MANN, Podložnik,

REED, Deset dni, ki so pretresli svet,

SNOW, Rdeča zvezda nad Kitajsko.

Z
P
R
O
S
P
E
K
T
E

Knjige dobite v vseh knjigarnah, lahko jih pa naročite direktno pri Cankarjevi založbi, LJUBLJANA - NEBOTIČNIK

Delovni kolektiv Cankarjeve založbe česti a vsem delovnim ljudem k Prazniku dela!

Naročajte tednik »SLOVENSKE JADRAN«

Cena posamezni številki 10 dinarjev. Četrletna naročnina 130, polletna 250, celoletna pa 500 dinarjev. Naslov uprave: Koper, Santorijeva ul. 26, poštni predal 2. Številka tek. računa pri Istrski banki v Kopru 06-909-171. Podružnica v Postojni, Gregorčičev drevored 5. Tekoči račun pri podružnici Narodne banke v Postojni številka 650-90322-0.

Mestni ljudski odbor in mestno gostinstvo SOLKAN

Restavracija — Kavarna
Bife — Solkan
Bife kolodvr — Gorica
Gostilna „zvezda“
Gostilna „Pri smreki“

čestiteta ob delavskem prazniku — 1. maju in Dnevu zmage vsem delovnim kolektivom LRS!

Ljubljana kliče:

**Živel
Praznik dela!
Živel
Dan zmage!**

Glavni odbor Zveze vojaških vojnih invalidov in kolektivi invalidskih gospodarskih podjetij

pozdravljajo vse delovne ljudi in kličejo:
Živel 1. maj, praznik delovnega ljudstva!
Živel Dan zmage!

ELEKTRO - LJUBLJANA

**Direkcija Ljubljana
Črtomirova ulica 3a**

Telefon št. 50-21, 50-22

z obrati:

obrat LJUBLJANA-MESTO, Krekov trg 10, tel. šte. 20-96, 43-69
obrat ŽIROVNICA, Zirovnica-Moste št. 28, p. Žirovnica, tel. šte. 464
obrat KRANJ, Kranj, Stara cesta 3, tel. šte. 338
obrat DOMZALE, Domžale, Kolodvorska ulica 9, tel. šte. 56
obrat VRHNIKA, Svabičeva ulica 4, tel. šte. 46
obrat GROSUPLJE, Stranska vas 55, p. Grosuplje, tel. šte. 30
obrat NOVO MESTO, Novo mesto, Ljubljanska 30, tel. šte. 157
obrat VIDEM-KRŠKO, Videm 15, tel. šte. 18
obrat ČRNOMELJ, Črnomelj 220, tel. šte. 8
RTP CRNUČE, tel. šte. 21-07
MONTAZNA GRUPA, Ljubljana, Črtomirova ul. 3a, tel. šte. 50-21, 50-22
GRUPA ZA DOPOLNILNO ELEKTRIFIKACIJO,
Ljubljana, Črtomirova ul. 3a

čestita k Prazniku dela — 1. maju — in Dnevu zmage vsem delovnim kolektivom elektrogospodarstva in ostalim delovnim kolektivom!

Dobavljamo električno energijo industriji in široki potrošnji. — Gradimo in vzdržujemo naprave za prenos in razdeljevanje električne energije. — Projektiramo in izvršujemo elektroinstalacijska dela vsake vrste in v vsakem obsegu. — Projektiramo, gradimo in obnavljamo električne centrale krajevnega pomena. — Popravljamo električne stroje in aparate

PODJETJE

„SANOLABOR“

LJUBLJANA, Cigaletova ulica 5

telef. 35-40. Delavnice: Kolesijska ulica 21, telef. 52-18

čestita k Prazniku dela in Dnevu zmage vsem svojim odjemalcem in vsem delovnim kolektivom in se priporoča za nadaljnjo naklonjenost in naročila

Industrija umetnega kamna

Vsem našim odjemalcem in ostalim delovnim kolektivom naše čestitke za 1. maj in Dan zmage!

Izdelujemo in dobavljamo za vse republike in za inozemstvo Terazzo plošče, sanitarne izdelke, izdelke iz mozaika in marmor v ploščah in blokih. Izvršujemo vsa velika montažna dela iz umetnega in naravnega kamna.
Zahtevajte ponudbe!

Ljubljana

„Mestni projektivni biro“

v Ljubljani z obratom „KOPIRNICA“

čestita vsem delovnim kolektivom in odjemalcem k Prazniku dela 1. maju in Dnevu zmage ter se nadalje priporoča

Narodna banka FLRJ

Centrala za LR Slovenijo

in vse podružnice čestita jo delovnim kolektivom k skupnemu prazniku delovnega ljudstva in jim žele obilo uspeha pri samostojnem upravljanju podjetij

TRGOVSKO PODJETJE

„IZBIRA“ Ljubljana

čestita k Prazniku dela in Dnevu zmage vsem svojim odjemalcem in poslovnim prijateljem ter se priporoča s svojimi modnimi trgovinami za nadaljnjo naklonjenost.

„IZBIRA“ Ljubljana

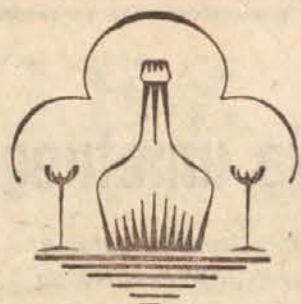
Delovnim ljudem in članom Ljudske tehnike čestita Glavni odbor Ljudske tehnike Slovenije k Prazniku dela in Dnevu zmage ter jim želi mnogo uspehov pri tehničnem napredku in nadaljnji izgradnji domovine.

**Glavni odbor
Ljudske tehnike Slovenije**

„Planica-šport“ LJUBLJANA

čestita ob 1. maju in Dnevu zmage vsem delovnim kolektivom, članom „Partizana“, športnim društvom in ostalim množičnim organizacijam.

»Gostinstvo« LJUBLJANA

TRŽNA ULICA 6

želi ob prazniku delovnega ljudstva in Dnevu zmage vsem delovnim kolektivom mnogo uspeha
v borbi za napredek socializma in boljšo bodočnost delovnega ljudstva!

Republiška zveza kmetijskih zadrug LRS

Naj živita 1. maj in
Dan zmage!

želi kmetijskim zadrugam čim več uspeha in
jim pošilja borbene pozdrave!

KMETIJSKI MAGAZIN LJUBLJANA

s poslov. v Celju in Mariboru čestitamo vsem delovnim kolektivom

Za naš delavski praznik — Prvi maj in Dan zmage —

Delavci in nameščenci Triglavske tiskarne

LJUBLJANA
Dalmatinova 8

čestitajo vsem delovnim kolektivom
k Prazniku dela in Dnevu zmage!

Radio Slovenija

čestita k Prazniku dela
in Dnevu zmage

vsem poslušalcem, sodelavcem
in delovnim kolektivom

MNOGO USPEHOV ŽELIMO
PRI NADALJNI GRADITVI
SOCIALIZMA

ŽIVEL 1. MAJ!
ŽIVEL DAN ZMAGE!

ŽITOFOND

PODJETJE ZA NAKUP IN PRODAJO ŽITA IN MLEVSKIH IZDELKOV

LJUBLJANA

Prijateljeva ulica (provizorij)

Telefon št. 51-41 — Brzjavke:
ŽITOFOND LJUBLJANA

Prodajamo na debelo vse
vrste mlevskih izdelkov in
žitaric. Oskrbujemo malo-
prodajno omrežje po vsej
LR Sloveniji s svojimi poslo-
valnicami:

LJUBLJANA
MARIBOR
CELJE
KRANJ
NOVO MESTO
KOČEVJE
PRESTRANEK
GRADEC-PODZEMELJ
MURSKA SOBOTA
TRBOVLJE
SLOVENJ GRADEC
PTUJ

POSTREZEMO HITRO IN S PRVOVRSTNIM BLAGOM!

Za praznik dela, 1. maj in Dan zmage želi podjetje

Tapetništvo in dekoracija Ljubljana

Titova cesta 41. Tel. 55-37. Tek. rač. K. B. 601-1-50200-82

vsem delovnim kolektivom in vsem odjemalcem veliko
uspeha pri njihovem delu. Obenem sporoča, da bo v maju
odprlo prodajni lokal na Miklošičevi 54. V zalogi bomo imeli
gotove izdelke. Sprejemamo naročila po želi.

TRGOVSKO PODJETJE

„STEKLO“ LJUBLJANA

Titova 10 — Telefon uprave 24-78

Detajlne poslovalnice:

Titova 10 — Steklo
Pasaža-Nebotičnik — Kristal
Frančiškanska 8 — Keramika
Stritarjeva 6 — Steklo

Engros skladišče — Titova 33
(Javna skladišča)

Prodajamo: steklo — keramiko
— porcelan (velika zaloga ino-
zemskega porcelana)

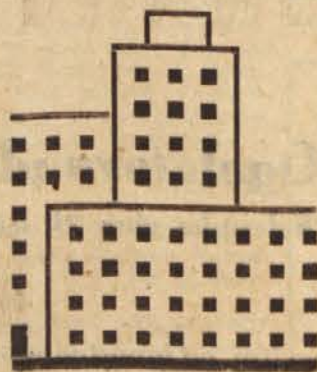
Živel 1. maj!

Živel Dan zmage!

S PODJETJI:

Gradis — IMM, Ljubljana
Slovenija ceste, Ljubljana
Tehnika, Ljubljana
Beton, Celje
Konstruktor, Maribor
Pionir, Novo mesto
Primorje, Ajdovščina
Projekt, Kranj
Tesar, Ljubljana
Toplovod, Ljubljana
Gradbeni material, Ljubljana

Glavna direkcija
gradbenih podjetij LRS

č e s t i t a k delavskemu prazniku — 1. maju
in Dnevu zmage!

Z vsemi svojimi podjetji industrije gradbenega materiala v Sloveniji čestita vsem delovnemu ljudstvu k mednarodnemu delavskemu prazniku Prvemumu maju in Dnevu zmage

Glavna direkcija industrije gradbenega materiala LRS

Ljubljana

K Prazniku dela in Dnevu zmage čestita vsem svojim odjemalcem in ostalim delovnim kolektivom

delovni kolektiv
Mehaničnega podjetja
lesne proizvodnje

LJUBLJANA
Tržaška 69 — Telefon 36-86

Mestni
občinski
odbor
Vrhnika

s svojimi gospodarskimi podjetji — čestita k delavskemu prazniku in Dnevu zmage delovnim kolektivom in prebivalstvu občine Vrhnika

TRGOVSKO PODJETJE

ROLNA

LJUBLJANA

pošlji ob 1. maju in Dnevu zmage vsem kolektivom borbenepozdrave!

VSEMU LJUDSTVU JUGOSLAVIJE ISKRENO ČESTITAMO K DELAVSKEMU PRAZNIKU — 1. MAJU IN DNEVU ZMAGE TER SE PRIPOROČAMO

MESTNA LJUBLJANA VRTNARIJA

IN MESTNE CVETLIČARNE:
**ORHIDEJA - ZVONČEK
CVET - ROŽA - MIRTA**

Vsem delovnim kolektivom čestita k Prazniku dela in Dnevu zmage ter Vas vabi na obisk restavracija

„Rio“

Čevapčiči — različni
godba — ples

„Rio“
Ljubljana

Trgovsko podjetje z živili

Titova (Tyrieva) cesta 31
Poštni predal 200

nudi vsem trgovskim podjetjem državnega in združnega sektorja ter gostinskim obratom vse specerijsko in kolonialno blago po najnižjih cenah. Veteziatoga soiti!

Postrežba točna in solidna!

TOVARNA TESTENIN
Ljubljana, Tržaška 44a

iskreno čestita ob delavskem prazniku 1. maju in Dnevu zmage vsemu ljudstvu, ki prispeva h graditvi socialistične domovine

Krajevno gostinstvo
Medvode

Naj živi 1. maj - praznik delovnega ljudstva in Dan zmage!

Delovni kolektiv

**Tovarne dekorativnih
tkanin
Ljubljana**

čestita

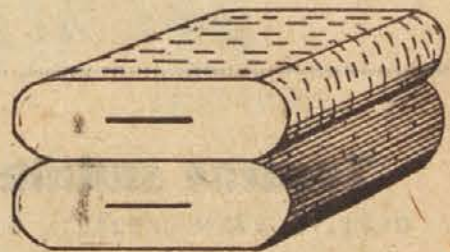
vsem delovnim kolektivom Jugoslavije k našemu največjemu prazniku delavskega razreda vsega sveta s klicem „Proletarci vseh dežel, združite se!“

DELOVNI KOLEKTIV PODJETJA

PROIZVODNJA NAFTE

čestita k delavskemu prazniku — 1. maju in Dnevu zmage — vsem delovnim ljudem naše socialistične domovine z željo, da bi v bodoče še uspešneje bili borbo za lepši jutrišnji dan

DOLNJA LENDAVA

**Bombažna
predilnica in tkalnica**
Tržič

Proizvaja kvalitetne beljene bombažne kanine v širinah od 70 cm do 180 cm,

kakor: Madapolam 80 cm

Nanos 80 cm

Gradl Z 80 cm

Gradl 2620, 80 cm

Atlas v treh desenih 82 cm

Vera 70 cm

Sava 145 cm

Domače platno 145 cm

Zila 180 cm

Tricot barhent 70 cm

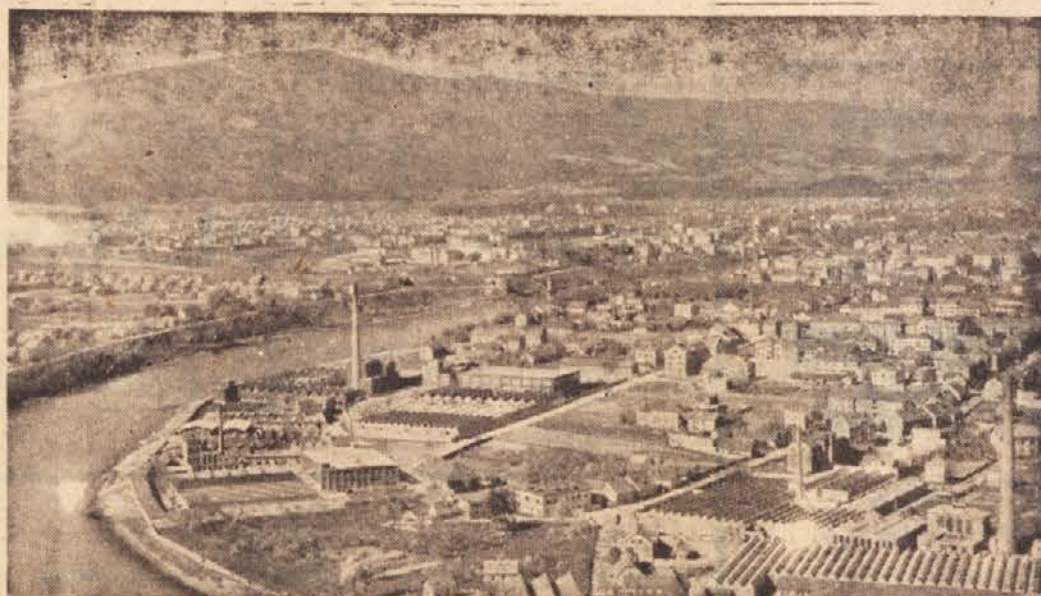
Nadalje proizvaja poleg industrijske preje do štev. Nm 50 tudi prejo za domačo obrt, kakor:

Mule Nm 16

Knitting Nm 16/3 in Nm 20/3

Hardwater Nm 20/80 in Nm 28/80

Vse za socialistično gospodarstvo!

Iz Celja čestitajo k Prazniku dela in Dnevu zmage:

**DELOVNI
KOLEKTIV**

čestita
vsem
odjemalcem
in
dobaviteljem
ter
ostalim
delovnim
kolektivom
k
prazniku
dela —
1. maju in
Dnevu zmage

**TOVARNE EMAJLIRANE POSODE
CELJE**

Kolektiv

Tovarne sadnih sokov in marmelade v Celju

ČESTITA VSEM CENJENIM ODJEMALCEM K PRAZNIKU DELA IN DNEVU ZMAGE!

Proizvajamo in prodajamo v bogati izbiri in prvovrstni kвалiteti marmelado, džeme, sadne želeje, malinovec in sadne soke, žganje, slivovko, vermut in razne likerje po najnižjih dnevnih cenah.

POTROŠNIK! Zahtevaj naše izdelke, ker so po kвалiteti najboljši in v cenah najnižji!

TRGOVSKO GROSISTIČNO PODJETJE

**„KOVINA“
CELJE**

iskreno čestita ob Delavskem prazniku in Dnevu zmage
vsemu ljudstvu, ki prispeva h graditvi soc. domovine.

**Tovarna kos -
Slovenj Gradec**

čestita vsem zadrugam in
delovnim kolektivom ob
prazniku PRVEGA MAJA
IN DNEVU ZMAGE!

TRALNICA HLAČEVINE • Celje

proizvaja: zefirje, popeline, batiste, flanelo, flanelete,
damaste, blago za delovne obleke itd.

Cenjnim odjemalcem bomo vedno
nudili kвалiteto blago po konkurenčnih cenah

Vsemu delovnemu ljudstvu čestitamo k prazniku dela — 1. maju in Dnevu zmage!

DELOVNIM LJUDEM ČESTITAMO
K PRAZNIKU DELA IN DNEVU ZMAGE!

**Tovarna
perila
CELJE**

poštni predal 3, telefon: 310
in 328

z lastnimi prodajalnami: TOPER konfekcija, CELJE, REKA, ZAGREB,
SUBOTICA, NOVI SAD.

Naše spomladanske novosti:
svilene bluze, ženska krila, moške letne bluze v angleškem kroju, modrčki iz brokata po najnovjšem dunajskem kroju, moške volnene hlače, letne ženske obleke, kopalne obleke, letne jutranje halje itd.

Zahtevajte vzorce in cenik!
Pri velikih količinah znaten popust!

Delovni kolektiv

**Kovinskega servisa
CELJE**

čestita svojim odjemalcem, dobaviteljem in vsem ostalim delovnim kolektivom k največjemu in najveličastnejšemu prazniku delovnega ljudstva — 1. maju in Dnevu zmage!

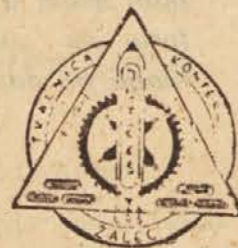
Delovni kolektiv Industrije volnenih izdelkov

**Volna
LAŠKO**

čestita vsemu delovnemu ljudstvu

naše domovine za 1. maj
in za Dan zmage!

**JUTEKS
ZALEC**

Delovnemu ljudstvu želimo ob Prazniku dela in Dnevu zmage še mnogo uspehov pri nadaljnji izgradnji socializma!

ČESTITAMO ZA PRVI MAJ IN DAN ZMAGE!

GRADBENO PODJETJE

DRAVA PTUJ

Trgovsko podjetje na veliko in malo

Jesenice
Telefon 26

z vsemi poslovalnicami čestita
za 1. maj in za Dan zmage!

TRGOVSKO PODJETJE

„Perutnina“

Ptuj

poslov. MURSKA SOBOTA

Našim dobaviteljem in odjemalcem ter vsem delovnim ljudem čestitamo k Prvemaju in Dnevu zmage, želimo jim v prihodnosti še večjih uspehov!

Tovarna pohištva - Celje

čestita vsem odjemalcem in delovnim kolektivom za praznik 1. maj in za Dan zmage

TOVARNA VEZANIH PLOŠČ IN FURNIRJA

Javor

s sedežem v ŠT. PETRU NA KRASU

Nudimo vam v veliki izbiri: vezane in mizarske plošče, plemenite vrhnje in slepe furnirje, rezan les, ladijski pod, embalažo za sadje in zelenjavo. Kupujemo vseh vrst hlodovino za žago, luščenje in furnir.

Čestitamo k Prazniku dela in Dnevu zmage vsem delovnim kolektivom, dobaviteljem in odjemalcem

Okrajna tovarna vozov - RAKEK

Izdeluje vse vrste kolarsko-kovaških izdelkov in vprežnih vozov, ročne vozčke, sanke, vrtno stole in mize, ležalne stole in avto-karoserije. — Priporočamo se za naročila

Čestitamo k Prazniku dela in Dnevu zmage vsem delovnim kolektivom in svojim odjemalcem!

TRŽIŠKA TOVARNA KOS IN SRPOV

TRZIC

želi vsem delovnim kolektivom mnogo uspehov pri graditvi socialističnega gospodarstva

Ob Prazniku dela — 1. maju in Dnevu zmage čestitamo vsem delovnemu ljudstvu k njegovemu požrtvovalnemu delu za zgraditev socialistične Jugoslavije

Delovni kolektiv Tovarne sanitetnega materiala

Dražale

DELOVNI KOLEKTIV

Lesno industrijskega podjetja CELJE

čestita vsem delovnim kolektivom k delavskemu prazniku in Dnevu zmage

Elektro Celje DIREKCIJA CELJE

čestita vsem svojim odjemalcem k Prazniku dela in Dnevu zmage

OBČINSKI ODBOR OF LJUTOMER

čestita vsem delovnim kolektivom, kmečkim delovnim zadrugam in prebitistov k prazniku delovnega ljudstva — 1. maju in Dnevu zmage!

Delovni kolektiv Zdraviliško gostinskega podjetja

Radenska Slatina Slatina Radenci

želi ostalim delovnim kolektivom k Prazniku dela — 1. maju in Dnevu zmage obilo uspeha!

Rudnik živega srebra IDRIJA

čestita delovnim kolektivom k Prazniku dela in Dnevu zmage in želi delovnemu ljudstvu mnogo uspeha v tem letu!

TRGOVSKO PODJETJE „VINO“ - IDRIJA

čestita k Prazniku dela in Dnevu zmage!

„Zidgrad“ - Idrija

čestita k delavskemu prazniku in Dnevu zmage delovnemu ljudstvu!

TRGOVSKO PODJETJE PRESKRBA IDRIJA

čestita k delavskemu prazniku in Dnevu zmage delovnim kolektivom LRS, svojim dobaviteljem in odjemalcem!

Tekstilna tovarna Ajdovščina

čestita k Prazniku dela in Dnevu zmage vsem delovnemu ljudstvu in odjemalcem!

Tovarna likerjev in sadnih izdelkov Ajdovščina

vam nudi
in opozarja

na znižane cene:
likerjev, sirupov,
sadnih sokov, ruma,
džema, marmelade itd.

Ljubljana čestita k Prazniku dela in Dnevu zmage

GOSTINSKO PODJETJE

Kavarna „EMONA“ - Ljubljana

čestita vsem svojim gostom
k PRAZNIKU DELA
in DNEVU ZMAGE

DELOVNI KOLEKTIV

IZOLIRKE

Ljubljana - Moste

čestita k Prazniku dela in Dnevu
zmage

VSE ZA SOCIALIZEM!

KOOPERATIVA - SLOVENIJA

zadružno podjetje za izvoz in uvoz
Ljubljana, Miklošičeva c. 6

Izvoz lesa in kmetijskih pridelkov

Vse sile za izgradnjo socialističnega gospodarstva!

MESTNA
KANALIZACIJA
Ljubljana

čestita
k Prazniku
dela in
Dnevu
zmage

Višje gospodarsko združenje
prehrabene industrije LRS

Ljubljana

čestita delovnim kolektivom svoje in-
dustrije k Prazniku dela in Dnevu zmage
z željo, da bi imeli mnogo uspehov pri
naporih za izpolnitev prevzetih nalog.

SLOVENIJA - IMPEKS

Trgovska agentura za izvoz in uvoz

LJUBLJANA, Beethovnova 14-1

Telefoni: 27-03, 35-12, 47-84, 20-85
Brzojavni: Slovimpex
Bančni račun: 601-71110-0

IZVOZ:
Kovine, rude, stroji, tehnični material, orodje,
kemikalije, premog, gradbeni material, usnje,
bombažne tkanine

UVOZ:
Kovine, rude, stroji, električni material, teh-
nični material, orodje, kemikalije, specialni
gradbeni material, kože, strojila, tekstilna preja

TOVARNA BONBONOV
ČOKOLADE IN PECIVA
LJUBLJANA, Gradišče 7-9

K delavskemu prazniku in Dnevu zmage
čestitamo vsem trgovskim podjetjem
in delovnim kolektivom!

opozarja vse svoje odje-
malce na svoje priznane
dobre izdelke: drops,
fourre, draže in fondant
bonbone, kakor tudi na
razne vrste keksov.

Maloprodajni trgovski
mreži priporočamo, da si
nabavi raznovrstne naše
bonbone in kekse pri
GROSISTIČNIH PODJET-
JIH SVOJEGA OKRAJA

K Prazniku dela in Dnevu
zmage čestita vsem svojim
naročnikom in kolporterjem
ter se priporoča

AGENCIJA DEMOKRATICNEGA
INOZEMSKEGA TISKA

LJUBLJANA
Titova c. 34 (Tyrševa)

Tovarna optičnih
in steklopihaških
izdelkov

LJUBLJANA

čestita
vsem delovnim kolektivom
k Prazniku dela
1. maju in Dnevu zmage

DELAVNICE KMETIJSKE STROJNE SLUŽBE

Ljubljana — Draga 37

Telefon 41-04

Čestitamo k Prazniku dela in Dnevu
zmage vsem delovnim kolektivom kme-
tjskih delovnih zadrug, državnih po-
sesiev in zasebnih obratov, želimo jim
še mnogo uspehov pri izgradnji
socialističnega gospodarstva.

Specialna popravila trak-
torjev in poljedelskih stro-
jev, avtomobilov itd.
Posebna terenska servisna
služba s prevoz. delavnico
Cene konkurenčne

Francišškanska ul. 4

Francišškanska ul. 4

Tekstil-Obutev

LJUBLJANA

FRANČIŠKANSKA UL. 4
TELEFON ŠT. 37-37, 52-74

želi

vsem svojim odjemalcem in delovnim kolektivom
dobaviteljem ob Prazniku dela in Dnevu zmage
najlepših uspehov pri izvrševanju družbenega pla-
na. — Odjemalce opozarjamo, da razpolagamo s
sezonskim blagom vseh vrst in z izbranim asorti-
mentom konfekcije, trikotaše in pletenin. — Prosta
izbira v vsaki količini jamči sortirano zalogo tudi
za najmanjše poslovalnice kmetijskih zadrug.

Francišškanska ul. 4

Francišškanska ul. 4

INDUSTRIJA USNJA

VRHNIKA

Delovni kolektiv »Industrije
usnja« Vrhnika čestita k de-
lavskemu prazniku in Dnevu
zmage vsem delovnim kolekti-
vom in želi obilo napredka pri
nadaljnji izgradnji socializma.

PROIZVAJAMO:

vse vrste vegetabilnega in kro-
movega svinjskega usnja ter
podlog.

Delamo po naročilih